महालक्ष्मी नगरपालिका

सहकारी ऐन, २०७५

नगरसभामा पेश गरिएको मिति	:	२०७५/०३/१०
प्रमाणित गरीएको मिति	:	२०७५/०३/१६

महालक्ष्मी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, जितपुर, धनकुटा
१ नं. प्रदेश नेपाल

महालक्ष्मी नगरपालिकाको सहकारी ऐन, २०७५

प्रस्तावना: सहकारी मूल्य मान्यता र सिद्धान्त अनुरुप स्थानीय स्तरमा छरिएर रहेको पूँजी प्रविधि तथा प्रतिभालाई स्वाबलम्बन र पारस्परिकताका आधारमा एकिकृत गर्दै सदस्यहरुको आर्थिक सामाजिक तथा साँस्कृतिक उन्नयन गर्न समुदायमा आधारित सदस्य केन्द्रित लोकतान्त्रिक स्वायत्त र सुशासित संगठनको रुपमा सहकारी संस्थाहरुको प्रवर्द्धन गर्न सहकारी कृषि उद्योग वस्तु तथा सेवा व्यवसायका माध्यमबाट सामाजिक न्यायका आधारमा आत्मनिर्भर तीब्र एवं दिगो रुपमा स्थानीय अर्थतन्त्रलाई सुदृण तुल्याउदै समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्र विकास गर्न सहकारी संघ संस्थाहरुको दर्ता सञ्चालन एवम् नियमन सम्बन्धी व्यवस्थागर्न वाञ्छनीय भएकोले महालक्ष्मी नगरपालिकाको नगर सभाले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद-१
प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ** : (१)यस ऐनको नाम महालक्ष्मी नगरपालिकाको सहकारी ऐन,२०७५ रहेको छ ।

(२) यो ऐन नगरसभाले स्वीकृत गरी महालक्ष्मी नगरपालिका राजपत्रमा प्रकाशित भएपछि प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषा** :विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा

(क)**"आन्तरिक कार्यविधि"** भन्नाले सहकारी संस्थाले दफा १८ बमोजिम बनाएको आन्तरिक कार्यबिधि सम्झनुपर्छ ।

(ख)**"कसूर"** भन्नाले दफा ७९ बमोजिमको कसूर सम्झनुपर्छ ।

(ग)**"तोकिएको वा तोकिए बमोजिम"** भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनुपर्छ ।

(घ)**"परिवार"** भन्नाले सदस्यको पति वा पत्नि, छोरा, बुहारी, धर्मपुत्र, धर्मपुत्री, बाबु, आमा, सौतेनी आमा र आफुले पालन पोषण गर्नुपर्ने दाजु, भाउजु, भाई, बुहारी र दिदी बहिनी सम्झनुपर्छ ।

तर, सो शब्दले अंशबण्डा गरी वा मानो छुट्टिई आ-आफ्नो पेशा व्यवसाय गरी बसेको परिवारको सदस्यलाई जनाउने छैन ।

(ङ)“**बचत**” भन्नाले सदस्यले सहकारी संस्थामा जम्मा गरेको रकम सम्झनुपर्छ ।

(च)“**मन्त्रालय**” भन्नाले सहकारी सम्बन्धी विषय हर्ने संघीय मन्त्रालय सम्झनुपर्छ ।

(छ) “**मुख्य कारोबार**”भन्नाले संस्थाले सञ्चालन गरेको व्यवसायिक कियाकलापहरुमा पछिल्लो आर्थिक बर्षसम्ममा परिचालित बचतको दायित्व र पछिल्लो आर्थिक वर्षको सदस्यतर्फको खरिद वा विकी कारोवारमा कम्तीमा तीस प्रतिशतभन्दा बढी हिस्सा भएको कारोवार सम्झनुपर्छ ।

(ज) “**रजिष्ट्रार**” भन्नाले संघको रजिष्ट्रार सम्झनुपर्छ ।

(झ)“**लेखा सुपरीवेक्षण समिति**” भन्नाले दफा ३७ बमोजिमको लेखा सुपरीवेक्षण समिति सम्झनुपर्छ ।

(ञ)“**विनियम**” भन्नाले सम्बन्धित सहकारी संस्थाको दफा १७ बमोजिम बनाएको विनियम सम्झनुपर्छ ।

(**ट**)“**विभाग**” भन्नाले संघको सहकारी विभाग सम्झनुपर्छ र सो शब्दले मन्त्रालयले सहकारी नियमन गर्न तोकेको महाशाखा समेतलाई जनाउछ ।

(ठ)“**शेयर**” भन्नाले सहकारी संस्थाको शेयर पूँजीको अंश सम्झनुपर्छ ।

(ड)“**सञ्चालक**” भन्नाले समितिको सदस्य सम्झनुपर्छ र सो शब्दले समितिको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष समेतलाई जनाउछ ।

(ढ)“**सदस्य**” भन्नाले सहकारी संस्थाको सदस्यता प्राप्त गरेका व्यक्ति सम्झनुपर्छ ।

(ण)“**सम्पत्ति**” भन्नाले दफा ३० को उपदफा (१) बमोजिम सञ्चालक समिति सम्झनुपर्छ ।

(त)“**सहकारी मूल्य**” भन्नाले स्वावलम्वन उत्तरदायित्व लोकतन्त्र समानता समता ऐक्यवद्धता इमान्दारी खुलापन सामाजिक उत्तरदायित्व तथा अरुको हेरचाह लगायत अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त सहकारी सम्बन्धी मूल्य सम्झनुपर्छ।

(थ)“**संस्थाको व्यवसाय**” भन्नाले विनियममा व्यवस्था भए बमोजिम सञ्चालित व्यवसायिक क्रियाकलाप सम्झनुपर्छ।

(द)“**सहकारी सिद्धान्त**” भन्नाले स्वेच्छिक तथा खुला सदस्यता सदस्यद्धारा लोकतान्त्रिक नियन्त्रण सदस्यको आर्थिक सहभागीता स्वायत्तता शिक्षा तालीम र सूचना सहकारी -सहकारी वीच पारस्परिक सहयोग र समुदाय प्रतिको चासो लगायत अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त सहकारी सम्बन्धि सिद्धान्त सम्झनुपर्छ।

(ध)“**संस्था**” भन्नाले दफा ३ बमोजिम गठन भई दफा ६ बमोजिम दर्ता भएको विषयगत वा बहुउदेश्यीय सहकारी संस्था सम्झनुपर्छ।

(न) “**साधारण सभा**” भन्नाले सहकारी संस्थाको साधारणसभा सम्झनुपर्छ।

(प) “**प्राथमिक पूँजी कोष**” भन्नाले शेयर पूँजी र जगेडा कोष सम्झनुपर्छ।

(फ)“**दर्ता गर्ने अधिकारी**” भन्नाले दफा ६९ बमोजिमको दर्ता गर्ने अधिकारी सम्झनुपर्छ।

(ब) “**नगरपालिका**” भन्नाले महालक्ष्मी नगरपालिका सम्झनुपर्छ।

(भ) “**कार्यपालिका**” भन्नाले नगर कार्यपालिका सम्झनुपर्छ।

(म) “**नगर सभा**” भन्नाले महालक्ष्मी नगरसभालाई सम्झनुपर्छ।

(ण) “**प्रमुख**” भन्नाले महालक्ष्मी नगरपालिकाको प्रमुख सम्झनुपर्छ।

(त)“**प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत**” भन्नाले महालक्ष्मी नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सम्झनुपर्छ।

परिच्छेद-२

सहकारी संस्थाको गठन तथा दर्ता

३. **संस्थाको गठन** : (१) कम्तीमा तीस जनाको नेपाली नागरिकहरु आपसमा मिली विषयगत वा बहुदेश्यीय सहकारी संस्था गठन गर्न सक्नेछन ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि श्रमिक युवा लगायतले आफ्नो श्रम वा सीपमा आधारित भई व्यवसाय गर्ने सहकारी संस्थाको हकमा पन्ध्र जना नेपाली नागरिकहरु भएपनि संस्था गठन गर्न सक्नेछन् ।

(३) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, स्थानीय तह वा त्यस्ता सरकारको अनुदान वा स्वामित्वमा सञ्चालित विद्यालय, विश्वविद्यालय वा संगठित संस्थावाट पारिश्रमिक पाउने पदमा वहाल रहेका कम्तिमा सय जना कर्मचारी, शिक्षक वा प्राध्यापकले आपसमा मिलि प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भएको आफ्नो पेशागत संगठनका आधारमा सदस्यता, प्रतिनिधित्व र सेवा सञ्चालनमा तोकिए बमोजिम शर्त बन्देजहरु पालना गर्नेगरि संस्था गठन गर्न सक्नेछन ।

तर, एकसय जनाभन्दा कम संख्या रहेको एउटै कार्यालयका कम्तीमा तीस जना कर्मचारी शिक्षक वा प्राध्यापकहरुले आपसमा मिली सदस्यता प्रतिनिधित्व र सेवा सञ्चालनमा तोकिएको बमोजिमका शर्त बन्देजहरु पालना गर्ने गरी संस्था गठन गर्न सक्नेछन् ।

(४)यस दफा बमोजिम संस्था गठन गर्दा एक परिवार एक सदस्यका दरले उपदफा (१) वा (२) मा उल्लिखित संख्या पुगेको हुनुपर्नेछ ।

तर, संस्था दर्ता भइसकेपछि एकै परिवारका एकभन्दा बढी व्यक्तिले सो संस्थाको सदस्यता लिन बाधा पर्ने छैन ।

(५) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि बचत तथा ऋणको कारोवार गर्ने संस्था गठन गर्दा कम्तीमा चालिस जना नेपाली नागरिकहरुको सहभागिता हुनुपर्नेछ ।

कृषिको विशेष पकड क्षेत्र घोषणा गरिएको ठाउँमा कृषि विशेष सहकारी दर्ता गर्न सकिनेछ । सदस्य संख्या तथा अन्य विशेष व्यवस्थ ागर्न सकिने ।

४. **दर्ता नगरी सहकारी संस्था सञ्चालन गर्न नहुने** : कसैले पनि यस ऐन बमोजिम दर्ता नगरी सहकारी स्थापना तथा सञ्चालन गर्न हुदैन ।

५. दर्ताका लागि दरखास्त दिनुपर्ने : (१) यस ऐन बमोजिम दर्ता भएका सहकारी संस्थाले दर्ताका
लागि दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष अनुसूची-१ को ढाँचामा दरखास्त दिनुपर्नेछ

(२)उपदफा (१) बमोजिमका दरखास्त साथ देहाय बमोजिमका कागजातहरु संलग्न गर्नुपर्नेछ

(क) सहकारी संस्थाको प्रस्तावित विनियम

(ख) सहकारी संस्थाको सञ्चालनको सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन

(ग) सदस्यले लिन स्वीकार गरेको शेयर संख्या र शेयर रकमको विवरण ।

६. दर्ता गर्नुपर्ने : (१) दफा (५) को उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त दरखास्त सहितको कागजातहरु
छानविन गर्दा देहाय बमोजिम भएको पाइएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले दरखास्त परेको मितिले बिस दिनभित्र त्यस्तो सहकारी संस्था दर्ता गरी अनुसूची -२ को ढाँचामा दर्ता प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ :

(क) दरखास्त साथ पेश भएको विनियम यो ऐन तथा यस ऐन अर्न्तगत बनेको नियम बमोजिम रहेको,

(ख) प्रस्तावित सहकारी संस्था सहकारी मूल्य, मान्यता र सिद्धान्त अनुरुप सञ्चालन हुनसक्ने आधार रहेका ,

(ग) सहकारी संस्था समुदायमा आधारित एव्म सदस्य केन्द्रित भई सञ्चालन र नियन्त्रण हुन सक्ने स्पष्ट आधार रहेको ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम छानविन गर्दा प्रस्तावित सहकारी संस्थाको विनियमको कुनै कुरामा संशोधन गर्नुपर्ने देखिएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो संशोधन गर्नुपर्ने व्यहोरा खुलाई दरखास्त प्राप्त भएको मितिले पन्ध्र दिनभित्र निवेदकलाई सूचना दिनुपर्नेछ ।

(३)यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका महालक्ष्मी नगरपालिका भित्र कार्यक्षेत्र कायम गरिएका सहकारी संस्था यसै ऐन बमोजिम दर्ता भएको मानिनेछ ।

(४) यस दफा बमोजिम सहकारी संस्था दर्ता गर्दा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो संस्थाले पालना गर्नुपर्ने गरी कुनै शर्त तोक्न सक्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम शर्त तोकिएकोमा सोको पालना गर्नु सम्बन्धित सहकारी संस्थाको कर्तव्य हुनेछ ।

७. <u>दर्ता गर्न अस्वीकार गर्न सक्ने</u> : (१) दफा ६ को उपदफा (१) मा उल्लिखित अवस्था नभएमा, सोही दफा बमोजिम विनियम संशोधनका लागि सूचना दिएको अवधिभित्र निवेदकले संशोधन गर्न अस्वीकार गरेमा त्यस्तो सूचना पाएको मितिले तीस दिनभित्र विनियम संशोधन नगरेमा वा सूचनामा उल्लेख भए बमोजिम हुने गरी विनियम संशोधन नगरेमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो सहकारी संस्था दर्ता गर्न अस्वीकार गर्न सक्नेछन् ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सहकारी संस्था दर्ता गर्न अस्वीकार गरेकोमा दर्ता गर्ने अधिकारीले कारण खुलाई तीन दिनभित्र सो को जानकारी सम्बन्धित निवेदकहरुलाई दिनुपर्नेछ ।

८. <u>सहकारी संस्था संगठित संस्था हुने</u> : (१) सहकारी संस्था अविच्छिन्न उत्तराधिकार वाला एक स्वशासित र संगठित संस्था हुनेछ ।

(२) सहकारी संस्थाको काम कारवाहीको लागि एउटा छुट्टै छाप हुनेछ ।

(३)सहकारी संस्थाले यस ऐनको अधिनमा रही व्यक्ति सरह चलअचल सम्पत्ति प्राप्त ,उपभोग, विकि वा अन्य व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(४) सहकारी संस्थाले व्यक्ति सरह आफ्नो नामबाट नालिस उजुर गर्न र सो उपर पनि सोही नामबाट नालिस उजुर लाग्न सक्नेछ ।

(५) सहकारी संस्थाले व्यक्ति सरह करार गर्न सक्नेछ ।

९. <u>सहकारी संस्थाको कार्यक्षेत्र:</u> (१) दर्ता हुँदाका बखत सहकारी संस्थाको कार्य क्षेत्र देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) बचत तथा ऋणको मुख्य कारोवार गर्ने संस्थाको हकमा एक वडा

(ख) अन्य संस्थाको हकमा एक वडा वा देहायका आधारमा एक भन्दा बढी वडासम्म

(१) सदस्यहरुवीच स्वाबलम्वनको पारस्पारिक अभ्यासको लागि आपसी साझा बन्धन

(२) व्यवसायिक स्तरमा सेवा सञ्चालन गर्न आवश्यक सदस्य संख्या

(३) संस्था सञ्चालनमा सदस्यको सहभागिता मूलक लोकतान्त्रिक नियन्त्रण कायम हुनेगरी पायक पर्ने स्थान ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि संस्थाले दर्ता भई व्यवसायिक सेवा प्रारम्भ गरेका दुई वर्ष पछि देहाएको आधारमा जोडिएको भौगोलिक क्षेत्र कायम रहनेगरी आफ्नो कार्यक्षेत्र थप वडाहरुमा विस्तार गर्न सक्नेछ ।

(क)संस्थाको व्यवसायिक क्रियाकलापको विकास क्रममा सदस्यता वढाउन थप कार्यक्षेत्र आवश्यक परेको

(ख)संस्थाको कार्यसञ्चालनमा सदस्यको प्रत्यक्ष नियन्त्रण कायम राख्न रचनात्मक उपायहरु अवलम्बन गरीएको

(ग)बचत तथा ऋणको मूख्य कारोवार गर्ने सहकारी संस्थाको हकमा मापदण्ड अनुसार भएको।

(३) उपदफा १ र २ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि संस्थाको कार्यक्षेत्रका वडाहरुमा व्यवसायिक सेवा सञ्चालन नभएको वा जम्मा कारोवारको तोकिएको रकम वा अनुपात भन्दा कम रकम वा अनुपातको व्यवसायिक सेवा सञ्चालन भएको देखिएको खण्डमा दर्ता गर्ने अधिकारीले व्यवसायिक सेवा सञ्चालन भएका वडा मात्र कार्यक्षेत्र कायम गर्नेगरी विनियम संशोधन गर्न निर्देशन दिन सक्नेछ ।

(४)उपदफा (३) बमोजिम दर्ता गर्ने अधिकारीले निर्देशन दिएकोमा सहकारी संस्थाले एक वर्षभित्र विनियम संशोधन गरी आफ्नो कार्यक्षेत्र पुनः निर्धारण गर्नुपर्नेछ ।

(५) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि सहकारी संस्थाले स्वेच्छिक रुपमा जुनसुकै समय कार्यक्षेत्र घटाउने गरि पुनः निर्धारण गर्न विनियम संशोधन गर्न सक्नेछ ।

(६) कार्यक्षेत्र पुनः निर्धारण सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१०. **जानकरी दिनुपर्ने** : नगरपालिकाभन्दा बढी कार्यक्षेत्र कायम राखी दर्ताभई सञ्चालनमा रहेका संस्थाहरुले सेवा सञ्चालन गर्दा सञ्चालित सेवाको विवरण सहित दर्ता गर्ने अधिकारीलाई जानकारी दिनु पर्नेछ ।

११. **विषयगत आधारमा बर्गीकरण** : (१) सहकारी संस्थाको बर्गकिरण देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) उत्पादक मुलक सहकारी संस्था : कृषि, दुग्ध, चिया, कफि, तरकारी, बाख्रापालन, अलैची, अम्लीसो, फलफूल र माछा पालन विशेषका विषयगत र अगुवा वाली एव्म उत्पादनको योजना समेतका आधारमा अन्य उत्पादन मुलक संस्था ।

(ख) उपभोक्ता सहकारी संस्था : उपभोक्ता भण्डार बचत तथा ऋण उर्जा र स्वास्थ्य विशेषका विषयगत र प्राथमिक आवश्यकता एव्म सेवाको योजना समेतका आधारमा अन्य उपभोग जन्य संस्था ।

(ग) श्रमिक सहकारी संस्था : हस्तकला, खाद्य परिकार औद्योगिक उत्पादन भोजनालय र श्रम करार विशेषका विषयगत र अन्य सीप वा श्रमको विशेषता एव्म स्वरोजगारीको योजना समेतका आधारमा अन्य श्रममा आधारित संस्था

(घ) प्रविधि युक्त सहकारी संस्था : संचार क्षेत्रको एफ.एम. रेडियो छापाखाना कम्युनिकेसन क्षेत्र साथै शिक्षण संघसंस्था स्थापना र सञ्चालन गर्ने संस्था ।

(ङ) बहुदेश्यीय सहकारी संस्था : उत्पादन उपभोग र श्रम वा सीपमा आधारीत स्वरोजगारीका सेवा समेत सञ्चालन गर्ने अन्य बहुमुखि संस्था ।

(२) उपदफा (१) को (क),(ख),(ग) र (घ) मा उल्लेखित विषयमा विशिष्टीकरण आम प्रचलन र अभ्यासको विकास क्रम समेतको आधारमा तोकिए बमोजिमका विषहरु थप गर्न सकिने छ ।

(३) उपदफा १ र २ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि उपदफा (१) बमोजिम अन्य संस्थाहरु गठन गर्न बाधा पर्नेछैन ।

१२. <u>कारोवार, व्यवसाय उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न सक्ने</u> : (१) दफा ६ बमोजिम दर्ता प्रमाणपत्र प्राप्त गरेपछि संस्थाले आफ्नो उदेश्य प्राप्तिका लागि यस ऐन र विनियमको अधिनमा रहि आवश्यक कारोवार, व्यवसाय उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(२) प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि संस्थाले उपदफा (१) बमोजिम कारोवार, व्यवसाय उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न छुट्टै संस्था दर्ता गर्नुपर्ने छैन ।

तर, त्यस्तो कारोवार, व्यवसाय उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न प्रचलित कानून बमोजिम अनुमतिपत्र स्वीकृती वा इजाजतपत्र लिनुपर्ने रहेछ भने सो बमोजिम अनुमतिपत्र स्वीकृती वा इजाजतपत्र लिएर मात्र कारोवार, व्यवसाय उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्नुपर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम संस्थाले प्रचलित कानून बमोजिम अधिकार पाएको निकाय वा अधिकारीवाट अनुमतिपत्र स्वीकृती वा इजाजतपत्र प्राप्त गरेमा पन्ध्र दिनभित्र सोको जानकारी दर्ता गर्ने अधिकारीलाई दिनु पर्नेछ ।

(४) दुई वा दुईभन्दाबढी संस्थाले संयुक्त वा साझेदारीमा आफ्नो उत्पादन वा सोवाको बजारीकरणको लागि यस ऐनको अधिनमा रहि आवश्यक कारोवार, व्यववसाय उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न सक्नेछन् ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम कारोवार, व्यवसाय उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्ने सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१३. दायित्व सीमित हुने : (१) सहकारी संस्थाको कारोवारको सम्बन्धमा सदस्यको दायित्व निजले खरिद गरेको वा खरिद गर्न स्वीकर गरेको शेयरको अधिकतम् रकमसम्म मात्र सीमित रहनेछ ।

(२) सहकारी संस्थाको नाममा सहकारी र नामको अन्त्यमा लिमिटेड भन्ने शव्द राख्नुपर्नेछ ।

१४. सहकारीका मूल्य मान्यता र सिद्धान्त पालना गर्नुपर्ने : सहकारी संस्थाको गठन तथा सञ्चालन गर्दा सहकारीका मूल्य मान्यता र सिद्धान्त पालना गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद-३
संस्थाका उदेश्य तथा कार्य

१५. संस्थाको उदेश्य : कार्यक्षेत्रमा आधारीत र सदस्य केन्द्रित भई आफ्ना सदस्यहरुको आर्थिक सामाजिक शैक्षिक तथा सांस्कृतिक उन्नयन गर्नु संस्थाको मूख्य उदेश्य हुनेछ ।

१६. संस्थाको कार्य : संस्थाको कार्यहरु देहाय बमोजिम हुनेछन :

(क) सहकारीताका मूल्य मान्यता र सिद्धान्तहरुको पालना गर्ने गराउने,

(ख) सदस्यको हित प्रवर्द्धन गर्नेगरी व्यवसायिक सेवाहरु प्रदान गर्ने,

(ग) सदस्यलाई शिक्षा, सूचना र तालीम प्रदान गर्ने,

(घ)संस्थाले गर्ने उत्पादन तथा सेवाको मापदण्ड निर्धारण गरी गुणस्तर सुधार आर्थिक दायित्व र जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्य गर्ने,

(ङ) आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली लागू गर्ने,

(च) संस्थाको व्यवसायिक प्रबर्द्धन तथा विकास सम्बन्धि क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्ने,

(छ) मन्त्रालय रजिष्ट्रार, प्रादेशिक रजिष्ट्रार, स्थानीय तह वा दर्ता गर्ने अधिकारीको निर्देशन पालना गर्ने गराउने,

(ज) विनियममा उल्लिखित कार्यहरु गर्ने ।

परिच्छेद-४
विनियम तथा आन्तरिक कार्यविधि

१७. **विनियम बनाउनु पर्ने** : (१) संस्थाले यो ऐन यस ऐन अन्तर्गत बनेको विनियम, निर्देशिका, मापदण्ड र कार्यबिधिको अधिनमा रहि आफ्नो कार्य सञ्चालनका लागि विनियम बनाउनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको विनियम दर्ता गर्ने अधिकारीवाट स्वीकृती भएपछि लागू हुनेछ ।

१८. **आन्तरिक कार्यविधि बनाउन सक्ने** : (१) संस्थाले यो ऐन यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम निर्देशिका, मापदण्ड, कार्यबिधि र विनियमको अधिनमा रहि आवश्यकता अनुसार आफ्नो आन्तरिक कार्यबिधि बनाउन सक्नेछ ।

(२)उपदफा (१) बमोजिमको आन्तरिक कार्यविधि सम्बन्धित संस्थाको साधारण सभाले स्वीकृत गरेपछि लागू हुनेछ ।

१९. **विनियम र आन्तरिक कार्यविधिमा संशोधन** : (१) संस्थाको साधारसभाको कुल सदस्य संख्याको बहुमतवाट विनियम र आन्तरिक कार्यविधि संशोधन हुनसक्नेछ ।

(२)उपदफा(१)बमोजिम संशोधन भएको विनियम वा आन्तरिक कार्यविधि दर्ता गर्ने अधिकारीवाट स्वीकृत भएपछि लागू हुनेछ ।

परिच्छेद-५
सदस्यता

२०. **संस्थाको सदस्यता** : (१) अठार वर्ष उमेर पुरा गरेका देहाय वमोजिमका नेपाली नगरिकहरु संस्थाको सदस्य हुनसक्ने छन :

(क) संस्थाको कम्तीमा एक शेयर खरिद गरेका,

(ख) संस्थाको विनियममा उल्लिखित शर्तहरु पालना गर्न मञ्जुर गरेको,

(ग) संस्थाको जिम्मेवारी पालनागर्न मञ्जुर भएको,

(घ) संस्थाले गरेको कारोवारसंग प्रतिस्पर्धा हुनेगरि कारोवार नगरेको,

(ङ) संस्थाको सदस्यता लिन योग्य रहेको स्वघोषणा गरेको,

(च) कार्य क्षेत्र भित्र बसोबास गरेको,

(२) यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि नेपाल सरकार प्रदेश सरकारका निकायहरु स्थानीय तहका साथै संस्थाको कार्यक्षेत्रभित्रका सामुदायिक वा सहकारी विद्यालय, गुठी, स्थानीय क्लव, स्थानीय तहमा गठन भएका उपभोक्ता समुहहरु संस्थाको सदस्य हुन वाधा पर्नेछैन् ।

(३) यस दफा अन्यत्र जुनसुकै करा लेखिएको भएतापनि स्वास्थ्य सहकारी संस्थामा सहकारी संस्थाले सदस्यता लिन वाधा पर्नेछैन ।

२१. <u>सदस्यता प्राप्त गर्न निवेदन दिनुपर्ने</u> : (१) संस्थाको सदस्यता लिन चाहने सम्बन्धित व्यक्तिले संस्थाको समिति समक्ष निवेदन दिनुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन परेको मितिले पैतिस दिनभित्र समितिले यो ऐन यस ऐन अन्तर्गत वनेको नियम तथा विनियमको अधिनमा रहि सदस्यता प्रदान गर्ने वा नगर्ने निर्णय गर्नुपर्ने छ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम निर्णय गर्दा समितिले सदस्यता प्रदान नगर्ने निर्णय गरेमा सो को कारण खोलि सात दिनभित्र निवेदकलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ ।

(४)उपदफा (३) बमोजिम जानकारी पाएको मितिले तीसदिन भित्र सम्बन्धित व्यक्तिले त्यस्तो संस्था दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष उजूर गर्न सक्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम प्राप्त उजूरी छानविन गर्दा निवेदकलाई सदस्यता प्रदान गर्नुपर्ने देखिएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो निवेदकलाई सदस्यता प्रदान गर्नका लागि सम्बन्धित संस्थालाई आदेश दिनसक्नेछ ।

(६)उपदफा (५) बमोजिम आदेश भएमा सो आदेश प्राप्त गरेको सात दिनभित्र सम्बन्धित संस्थाले निवेदकलाई सदस्याता प्रदान गरि सोको जानकारी दार्ता गर्ने अधिकारीलाई गराउनु पर्नेछ ।

२२. <u>सदस्यता हुन नपाउने :</u> (१) कुनै व्यक्ति एकै प्रकृतिको एकभन्दा बढी संस्थाको सदस्य हुन पाउने छैन ।

तर, यो ऐन प्रारम्भ हुनु अघि कुनै व्यक्ति एकै प्रकृतिको एक भन्दाबढी संस्थाको सदस्य रहेको भए यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले तीनवर्ष भित्र कुनै एक संस्थाको मात्र सदस्यता कायम राख्नु पर्नेछ ।

(२) यो ऐन प्रारम्भ हुदाका बखत कुनै संस्थामा नेपाल सरकारको निकाय वा दफा २० को उपदफा (२) मा उल्लेख भएदेखि वाहेकको अन्य कुनै कृतिम व्यत्ति सदस्य भएको भए पाँच वर्षभित्र सदस्यता अन्त्य गर्नुपर्नेछ ।

२३. **सदस्यताको समाप्ति** : (१) कुनै सदस्यको सदस्यता देहायको अवस्थामा समाप्त हुनेछ :

(क) सदस्यले आफ्नो सदस्यता त्याग गरेमा,

(ख) लगातार बार्षिक साधारणसभामा विना सूचना तीन पटकसम्म अनुपस्थित भएमा,

(ग) यो ऐन यस ऐन अन्तर्गत वनेको नियम वा विनियम बमोजिम सदस्यले पालना गर्नुपर्ने प्रावधानको वारम्वार उल्लङ्घन गरेमा,

(घ) संस्थाको सदस्यको हकमा दफा २० बमोजिम योग्यता नभएमा ।

(२) उपदफा (१)मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि कुनै सदस्यले संस्थावाट प्राप्त वा भुक्तान गर्नुपर्ने कुनै रकम भएमा सो रकम फरफारक नभएसम्म वा निजले लिएको ऋण तिर्नुपर्ने कुनै दायित्व वा अन्य कुनै सदस्यको तर्फवाट धितो वा जमानत बसेकोमा सोको दायित्व फरफारक नभएसम्म निजको सदस्यता प्राप्त हुनेछैन ।

(३) यस दफामा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि साधारणसभा वोलाउने निर्णय भइसकेपछि साधारणसभा सम्पन्न नभएसम्म कसैलाई पनि सदस्यतावाट हटाउन सकिने छैन ।

२४. **सुविधा प्राप्त गर्न नसक्ने** : कुनै सदस्यले सहकारी संस्थालाई तिर्नुपर्ने कुनै दायित्व निर्धारित समयभित्र भुक्तान नगरेमा वा यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत वनेको नियम तथा विनियम बमोजिम सदस्यले पालन गर्नुपर्ने व्यवस्थाको बारम्बार उल्लङ्घन गरेमा त्यस्तो सदस्यले अन्य सदस्य सरहको सुविधा प्राप्त गर्न सक्नेछैन ।

परिच्छेद-६

साभारणसभा समिति तथा लेखा सुपरिवेक्षण समिति

२५. **साधारणसभा** : (१) सहकारी संस्थाको सर्वोच्च अङ्गको रुपमा साधारणसभा हुनेछ ।

(२) सहकारी संस्थाका सवै सदस्यहरु साधारणसभाका सदस्य हुनेछन ।

(३) सहकारी संस्थाको साधारणसभा देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) प्रारम्भिक साधारणसभा

(ख)वार्षिक साधारणसभा

(ग) विशेष साधारणसभा

२६. <u>प्रारम्भिक साधारणसभाको काम, कर्तव्य र अधिकार</u> : प्रारम्भिक साधारणसभाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) प्ररम्भिक साधारणसभा हुने अघिल्लो दिनसम्मको काम कारवाही र आर्थिक कारोवारको जानकारी लिने,

(ख) चालु आर्थिक वर्षको लागि वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट स्वीकृत गर्ने,

(ग) प्रतिवेदन तथा वित्तीय विवरण अनुमोदन गर्ने,

(घ) विनियममा उल्लेख भए बमोजिम समिति वा लेखा सुपरीवेक्षण समिमिको निर्वाचन गर्ने,

(ङ) आन्तरिक कार्यविधि पारित गर्ने,

(च) लेखा परीक्षकको नियुक्ति र निजको पारिश्रमिक निर्धारण गर्ने,

(छ) विनियममा तोकिए बमोजिमको अन्य कार्य गर्ने ।

२७. <u>वार्षिक साधारणसभाको काम कर्तव्य र अधिकार</u> : वार्षिक साधारणसभाको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट स्वीकृती गर्ने,

(ख) वार्षिक लेखा परीक्षण प्रतिवेदन अनुमोदन गर्ने,

(ग) लेखा सुपरीवेक्षण समितिको निर्वाचन तथा विधटन गर्ने,

(घ) सञ्चालक वा लेखा सुपरीवेक्षण समितिको संयोजक वा सदस्यलाई पदवाट हटाउने,

(ङ) समिति वा लेखा सुपरिवेक्षण समितिको वार्षिक प्रतिवेदन पारित गर्ने,

(च) विनियम संशोधन तथा आन्तरिक कार्यविधि पारित गर्ने,

(छ) लेखा परीक्षकको नियुत्ति र निजको पारिश्रमिक निर्धारण गर्ने,

(ज) संस्था एकिकरण वा विघटन सम्बन्धी निर्णय गर्ने,

(झ) पारिश्रमिक लगायतका सुविधा तोक्ने,

(ञ) ऋण तथा अनुदान प्राप्त गर्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्ने,

(ट) सदस्यको दायित्व मिनाह दिने,

(ठ) समितिलाई आश्यक निर्देशन दिने,

(ङ) विनियममा तोकिए बमोजिमको अन्य कार्य गर्ने ।

२८. **साधारणसभाको बैठक** : (१) समितिले सहकारी संस्था दर्ता भएको मितिले तीन महिना भित्र प्रारम्भिक साधारणसभा बोलाउनु पर्नेछ ।

(२) समितिले प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले छ महिनाभित्र वार्षिक साधारणसभा बोलाउनु पर्नेछ ।

(३) समितिले देहाएको अवस्थामा विशेष साधारणसभा बोलाउनु पर्नेछ :

(क) संस्थाको काम विशेषले विशेष साधारणसभा बोलाउनु पर्ने समितिवाट निर्णय भएमा,

(ख) दफा ३८ को उपदफा (१)को खण्ड (छ)बमोजिम लेखा सुपरीवेक्षण समितिको सिफारिसमा,

(ग) कुनै सञ्चालकले विशेष साधारणसभा बोलाउन पेश गरेको प्रस्ताव समितिद्धारा पारित भएमा,

(घ) विशेष साधारणसभा बोलाउनु पर्ने कारण खुलाई पच्चिस प्रतिशत सदस्यले समिति समक्ष निवेदन दिएमा,

(ङ) दफा २९ को (१) बमोजिम दर्ता गर्ने अधिकारीले निर्देशन दिएमा,

(४)उपदफा ३ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि संस्थाको सञ्चालक वा व्यवस्थापकबाट आफ्नो जिम्मेवारी पूरा नगरी संस्था सञ्चालनमा समस्या उत्पन्न भएको अवस्थामा दर्ता गर्ने अधिकारीलाई जानकारी दिई साधारण सदस्यहरु मध्येबाट बहुमत सदस्य उपस्थित भई विशेष साधारणसभा गर्न सकिनेछ ।

२९. **विशेष साधारणसभा बोलाउन निर्देशन दिन सक्ने** : संस्थाको निरीक्षण वा सुपरीवेक्षण गर्दा वा कसैको उजूर परी छानविन गर्दा देहायको अवस्था देखिन आएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो सहकारी संस्थाको समितिलाई साधारणसभा बोलाउन निर्देशन दिन सक्नेछ :

(क) सहकारीको मूल्य मान्यता तथा सिद्धान्त विपरित कार्य गरेमा

(ख) यो ऐन यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम विनियम तथा आन्तरिक कार्यविधि विपरीत कार्य गरेमा,

(ग) दर्ता गर्ने अधिकारीले दिएको निर्देशनको बारम्बार उल्लङ्घन गरेमा,

(घ) दफा ३१ को उपदफा (२) बमोजिम दर्ता गर्ने अधिकारीले आदेश दिएमा ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम साधारणसभा बोलाउन निर्देशन प्राप्त भएमा समितिले सो निर्देशन प्राप्त भएको मितिले पैतिस दिनभित्र साधारणसभाको बैठक बोलाउनु पर्नेछ र साधारणसभाको बैठकमा उजूरी वा निरीक्षणका क्रममा देखिएका विषयमा छलफल गरी सोको प्रतिवेदन दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) वा (२) मा उल्लिखित अवधिभित्र समितिले साधारणसभा नबोलाएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो साधारणसभा बोलाउन सक्नेछ ।

(४) सहकारी संस्थाको साधारणसभाको लागि गणपूरक संख्या तत्काल कायम रहेको सदस्य संख्याको एकाउन्न प्रतिशत हुनेछ ।

तर, पहिलो पटक डाकिएको साधारणसभामा गणपूरक संख्या नपुगेमा त्यसको सात दिनभित्र दोस्रो पटक साधारणसभा बोलाउनु पर्नेछ र यसरी दोस्रो पटक बोलाइएको साधारणसभामा सञ्चालक समितिको बहुमत सहित एक तिहाई साधारण सदस्यहरुको उपस्थिति भएमा साधारण सभाको गणपूरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।

(५) उपदफा (४) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि दफा २८ को उपदफा (४) मा भएको व्यवस्था सोहि अनुसार हुनेछ ।

(६) दुई हजार वा सोभन्दा बढी सदस्य संख्या भएको संस्थाले साधारणसभा गर्दा समान कार्यसूचीमा तोकिए बमोजिम सदस्य संख्याको आधारमा वडावडा वा अन्य पायकको स्थानमा संचालक सदस्यलाई पठाई साधारणसभा गर्न र त्यस्तो सभाको निर्णय प्रमाणित गर्न प्रतिनिधिहरु छनौट गरी त्यस्ता प्रतिनिधिहरुको उपस्थितिको सभाले अन्तिम निर्णय प्रमाणित गर्ने व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ ।

३०. **सञ्चालक समिति** : (१) सहकारी संस्थामा साधारण सदस्यहरु मध्येबाट निर्वाचित एक सञ्चालक समिति रहनेछ । तर एउटै व्यक्तिले लगातार अध्यक्ष भई दुई कार्यकालभन्दा बढी कार्यगर्न पाउने छैन ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको समितिमा उपलब्ध भएसम्म कम्तीमा तेत्तीस प्रतिशत महिला सदस्यको प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्नुपर्नेछ ।

(३) एउटै परिवारको एकभन्दा बढी सदस्य एकै अवधिमा सञ्चालक तथा लेखा समितिको पदमा उम्मेद्वार बन्न र निर्वाचित हुन सक्नेछैन ।

(४) कुनै संस्थाको सञ्चालक सोही संस्थाको कर्मचारी वा आफ्नो संस्थाले सदस्यता लिएको सहकारी संघ वा बैंक वाहेक अर्को कुनै संस्थाको सञ्चालक बन्न पाउने छैन ।

तर, वार्षिक दुई करोड रुपैयाभन्दा कमको कारोवार गर्ने सहकारी संस्थाको सञ्चालकले त्यस्तो सहकारी संस्थामा कर्मचारीको रुपमा कार्य गर्न बाधा पर्नेछैन । वार्षिक दुई करोडभन्दा बढी कारोवार गर्ने संस्थामा कुनै सञ्चालक कर्मचारी रहेको भए यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले एक वर्षभित्र त्यस्तो संचालकले कर्मचारीको पद त्याग गरी अर्को कर्मचारीको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(५) यो ऐन प्रारम्भ हुनुअघि कुनै व्यक्ति एकभन्दा बढी संस्थाको सञ्चालक वा सोहि वा अर्को संस्थाको कर्मचारी भएकोमा यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले एक वर्षभित्र कुनै एक संस्थाको मात्र सञ्चालक वा कर्मचारी रहनु पर्नेछ ।

(६) समितिको कार्यावधि तीन वर्षको हुनेछ ।

३१. <u>सञ्चालक समितिको निर्वाचन :</u> (१) समितिले आफ्नो कार्यावधि समाप्त हुनु कम्तिमा एक महिना अघि अर्को समितिको निर्वाचन गरउनु पर्नेछ ।

(२)उपदफा (१)को प्रयोजनका लागि समितिले पाँच सदस्य निर्वाचन समितिको आफ्नो कार्यावधि समाप्त हुनुभन्दा घटीमा ४५ दिन अगावै गठन गर्नुपर्नेछ ।

(३) निर्वाचन समितिले आफ्नो कार्यविधि र निर्वाचन तालिका तय गरी निर्धारित मिति र समयमा निर्वाचन सम्पन्न गराउनु पर्नेछ ।

(४)उपदफा (१) बमोजिम समितिको निर्वाचन नगराएको जानकारी प्राप्त भएमा त्यस्तो जानकारी प्राप्त भएको मितिले छ महिनाभित्र समितिको निर्वाचन गराउन दर्ता गर्ने अधिकारीले सम्बन्धित समितिलाई आदेश दिन सक्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम दर्ता गर्ने अधिकारीले आदेश दिएकोमा सम्बन्धित समितिले सो आदेश बमोजिमको समयावधिभित्र समितिको निर्वाचन गराई दर्ता गर्ने अधिकारीलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ ।

(६) उपदफा (५) बमोजिम समितिको निर्वाचन नगराएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो संस्था सदस्य रहेको माथिल्लो संघ भए सो संघको प्रतिनिधि समेतलाई सहभागी गराई समितिको निर्वाचन सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्य गर्ने गराउनेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिमको निर्वाचन कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन सम्बन्धित समितिका पदाधिकारीहरुको कर्तव्य हुनेछ ।

(८) उपदफा (७) बमोजिम निर्वाचन गराउँदा लागेको सम्पूर्ण खर्च सम्बन्धित संस्थाले व्यहोर्नु पर्नेछ ।

(९) यस दफा बमोजिम समितिको अर्को निर्वाचन नभएसम्मको लागि समितिले विनियममा भए बमोजिम आफ्नो कार्य सञ्चालन गर्नेछ ।

३२. समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार : यस ऐनमा अन्यत्र उल्लिखित काम, कर्तव्य र अधिकारका अतिरित्त समितिको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) सहकारीका मूल्यमान्यता र सिद्धान्त बमोजिम सहकारी संस्थाको सञ्चालन गर्ने,

(ख) आर्थिक तथा प्रशासकीय कार्य गर्ने, गराउने,

(ग) प्रारम्भिक साधारणसभा, वार्षिक साधारणसभा तथा विशेष साधारणसभा बोलाउने,

(घ) साधारणसभाको निर्णयहरु कार्यान्वयन गर्ने, गराउने,

(ङ) संस्थाको नीति, योजना, बजेट तथा वार्षिक कार्यक्रमको तर्जुमा गरी साधारणसभा समक्ष, पेश गर्ने,

(च) संस्थाको सदस्यता प्रदान गर्ने तथा सदस्यताबाट हटाउने,

(छ) शेयर नामसारी तथा फिर्ता सम्बन्धी कार्य गर्ने,

(ज) सम्बन्धित संघको सदस्यता लिने,

(झ) विनियम तथा आन्तरिक कार्यविधि तयार गरी साधारणसभामा पेश गर्ने,

(ञ) संस्थाको कार्यक्षेत्रभित्र संस्थाको कारोवार र व्यवासायको हित प्रवर्द्धनको लागि आवश्यक कार्य गर्ने, गराउने ।

३३. सञ्चालक पदमा वहाल नरहने : देहाएको कुनै अवस्थामा सञ्चालक आफ्नो पदमा वहाल रहन सक्नेछैन :

(क) निजले दिएको राजीनामा समितिबाट स्वीकृत भएमा,

(ख)निजलाई दफा ३४ उपदफा (१) बमोजिम सञ्चालकबाट हटाउने निर्णय भएमा,

(ग) निज अर्को संस्थाको सञ्चालक रहेमा,

(घ) निज सोहि वा अर्को संस्थाको कर्मचारी रहेमा,

तर, दफा ३० को उपदफा (४)को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशमा लेखिएको कुरामा सोही बमोजिम हुनेछ ।

(ङ) निज सोही वा अर्को संस्थाको लेखा सुपरीवेक्षण समितिको पदमा रहेमा,

(च) निजको मृत्यु भएमा ।

३४. <u>सञ्चालकलाई पदबाट हटाउन सक्ने</u> : (१) साधारणसभाले बहुमतको निर्णयबाट देहायको कुनै अवस्थामा सञ्चालकलाई समितिको सञ्चालक पदबाट हटाउन सक्नेछ :

(क) आर्थिक हिनामिना गरि सम्बन्धित संस्थालाई हानी नोक्सानी पुऱ्याएमा,

(ख) अनाधिकृत तवरले सम्बन्धित संस्थाको कारोवार सम्बन्धी विषयको गोपनीयता भङ्ग गरेमा,

(ग) सम्बन्धित संस्थाको कारोवार र व्यवसायसँग प्रतिस्पर्धा हुनेगरी समान प्रकृतिको कारोवार वा व्यवसाय गरेमा,

(घ) सम्बन्धित संस्थाको अहित हुने कुनै कार्य गरेमा,

(ङ) निज शारीरिक वा मानसिक रुपमा काम गर्न नसक्ने भएमा,

(च) कुनै सञ्चालकमा यो ऐन यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा विनियममा उल्लिखित योगयता नरहेमा,

(२) कुनै सञ्चालकलाई समितिको पदवाट हटाउने निर्णय गर्नु अघि त्यस्तो सञ्चालकलाई साधारण सभा समक्ष सफाई पेश गर्ने मनासिव माफिकको मौका दिइनेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको अवधिभित्र कुनै सञ्चालकले सफाई पेस नगरेमा वा निजले पेश गरेको सफाई सन्तोषनजक नभएमा साधारणसभाले त्यस्तो सञ्चलकलाई पदवाट हटाउन सक्नेछ ।

(४)उपदफा (३) बमोजिम सञ्चालकको पदबाट हटाइएको सदस्य समितिको दुई कार्यकालसम्मको निर्वाचनमा उम्मेद्वार बन्न पाउने छैन ।

(५)उपदफा (३) बमोजिम कुनै सञ्चालक पदबाट हटेमा त्यस्तो पदमा साधारणसभाले बाँकि अवधिको लागि अर्को सञ्चालकको निर्वाचन गर्नेछ ।

३५. <u>निजी स्वार्थ समावेश भएको निर्णय प्रक्रियामा संलग्न हुन नहुने</u> : (१) सञ्चालकले आफ्नो निजी स्वार्थ समावेश भएको निर्णय प्रक्रियामा संलग्न हुनुहुदैन् ।

(२)सञ्चालकले आफुलाई मात्र व्यत्तिगत फाइदा हुनेगरी संस्थामा कुनै कार्य गर्न गराउन हुदैन।

(३) कुनै सञ्चालकले उपदफा (१) को विपरित हुनेगरी वा आफ्नो अधिकार क्षेत्रभन्दा बाहिर गई कुनै काम कारवाहि गरे गराएमा त्यस्तो कामकारवाहि प्रति त्यस्तो सञ्चालक व्यत्तिगत रुपमा उत्तरदायि हुनेछ र त्यस्तो काम कारवाहिबाट संस्थाको सदस्य वा अन्य कुनै व्यत्तिलाई हानी नोक्सानी हुन गएको रहेछ भने त्यस्तो हानी नोक्सानी निजको जायजेथाबाट असुल उपर गरिनेछ ।

३६. **समितिको विघटन** : (१) साधारणसभाले देहायको अवस्थामा समितिको विघटन गर्न सक्नेछ :

(क) समितिको बदनियतपूर्ण कार्यबाट संस्थाको कारोवार जोखिममा परेमा,

(ख) संस्थाले तिर्नुपर्ने दायित्व तोकिएको समयभित्र भुत्तान गर्न नसकेमा,

(ग) विनियममा उल्लिखित उदेश्य र कार्य विपरितको काम गरेमा,

(घ) समितिले आफ्नो जिम्मेवारी पुरा नगरेमा,

(ङ) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावलीमा उल्लिखित शर्त वा दर्ता गर्ने अधिकारीले दिएको निर्देशनको वारम्वार उल्लङ्घन गरेमा,

(२) उपदफा (१) बमोजिम समिति विघटन भएमा साधारणसभाले नयाँ समितिको निर्वाचन गर्न दफा ३१ (१) बमोजिम निर्वाचन समिति गठनगरी निर्वाचनको मिति तोक्न सक्नेछ ।

(३)समितिले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम दर्ता गर्ने अधिकारीले दिएको निर्देशन पालना नगरेमा वा दफा २९ को उपदफा (२) बमोजिम पेश भएको प्रतिवेदन समेतको आधारमा दर्ता गर्ने अधिकारीले समितिलाई उजूरी वा निरिक्षणको क्रममा देखिएका विषय बस्तुको गाम्भिर्यताको आधारमा बढीमा छ महिनाको समय दिई सुधार गर्ने मौका दिन सक्नेछ र त्यस्तो समयावधि भित्र पनि सुधार नगरेमा त्यस्तो समिति विघटन गर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम समिति विघटन भएमा त्यसरी विघटन गरिएको मितिले तीन महिना भित्रमा अर्को समितिको निर्वाचन सम्पन्न गराउन र त्यस्तो निर्वाचन नभएसम्म संस्थाको दैनिक कार्य सञ्चालन गर्न दर्ता गर्ने अधिकारीले तोकिए बमोजिमको एक तदर्थ समिति गठनगर्नु पर्नेछ ।

(५) यस दफा बमोजिम अर्को समितिको निर्वाचन गराउदा लागेको सम्पूर्ण खर्च सम्बन्धित संस्थाले व्यहोर्ने छ ।

३७. <u>लेखा सुपरिवेक्षण समितिको गठन</u> : (१) संस्थामा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीलाई सुदृढ गर्न तोकिए बमोजिमको योग्यता पुगेको एकजना संयोजक र दुईजना सदस्यहरु रहने गरी साधारणसभाले निर्वाचनबाट लेखा सुपरीवेक्षण समिति गठन गर्नेछ ।

(२) एउटै परिवारको एकभन्दा बढी व्यक्ति एकै अवधिमा एउटै संस्थाको सञ्चालक वा लेखा सुपरिवेक्षण समितिको संयोजक वा सदस्य पदमा उम्मेद्वार बन्न वा निर्वाचित हुनसक्ने छैन ।

३८. **लेखा सुपरिवेक्षण समितिको काम कर्तव्य र अधिकार** : (१) लेखा सुपरिवेक्षण समितिको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) प्रत्येक चौमासिकमा सहकारी संस्थाको आन्तरिक लेखा परीक्षण गर्ने गराउने,

(ख)आन्तरिक लेखा परीक्षण गराउदा लेखापरीक्षणका आधारभुत सिद्धान्तको पालना गर्ने गराउने,

(ग) वित्तीय तथा आर्थिक कारोवारको निरीक्षण तथा मूल्याङ्कन गर्ने गराउने,

(घ) समितिको काम कारवाहीको नियमित सुपरिवेक्षण गर्ने र समितिलाई आवश्यक सुझाव दिने,

(ङ)साधारणसभाको निर्देशन निर्णय तथा समितिका निर्णय कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गर्ने,

(च)लेखा सम्बन्धि प्रतिवेदन र समितिको काम कारवाहीको सुपरिवेक्षण सम्बन्धी वार्षिक प्रतिवेदन साधारणसभा समक्ष पेश गर्ने,

(छ)आफूले पटक पटक दिएका सुझाव कार्यान्वयन नभएको कारणबाट कुनै संस्थाको हितमा प्रतिकुल असर परेमा वा त्यस्तो संस्थाको नगद वा जिन्सी सम्पत्तिको व्यापक रुपमा हिनामिना वा अनियमितता भएको वा संस्था गम्भिर आर्थिक संकटमा पर्न लागेकोमा सोको कारण खुलाई विशेष साधारणसभा वोलाउन समिति समक्ष सिफारिस गर्ने,

(ज)आवश्यक परेमा आन्तरिक लेखा परीक्षक नियुक्तिका लागि तीन जनाको नाम सञ्चालक समितिमा सिफरिस गर्ने,

(२)लेखा सुपरिवेक्षण समितिको संयोजक वा सदस्य संस्थाको दैनिक आर्थिक प्रशासनिक कार्यमा सहभागिहुन पाउने छैन,

परिच्छेद -७
बचत तथा ऋण परिचालन

३९. **सदस्य केन्द्रित भई बचत तथा ऋणको कारोवार गर्नुपर्ने :** (१) संस्थाले आफ्नो सदस्यहरुको मात्र बचत स्वीकार गर्न सो को परिचालन गर्न र सदस्यलाई मात्र ऋण प्रदान गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि बचत तथा ऋणको मूख्य कारोवार गर्नेगरी दर्ता भएको संस्था बाहेक अन्य विषयगत वा बहुउद्धेश्य संस्थाले बचत तथा ऋणको मूख्य कारोवार गर्न पाउने छैन । तर यो ऐन प्रारम्भ हुनु अघि बहुउद्धेश्य वा विषयगत संस्थाको रुपमा दर्ता भई मूख्य कारोवारको रुपमा बचत तथा ऋणको कारेवार गर्दै आएको भए त्यस्तो संस्थाले तीन वर्ष भित्रमा बचत तथा ऋणको मूख्य कारोवार नहुने गरि दर्ता हुदाका बखतमा उल्लेख गरिएको मूख्य कारोवार गर्ने गरी संस्था सञ्चालन गर्नुपर्नेछ ।

(३) संस्थाले सदस्यलाई प्रदान गर्ने ऋणमा सेवा शुल्क र नविकरण शुल्क लिन पाइने छैन ।

(४) बचत र ऋणको व्याजदर विचको अन्तर छ प्रतिशतभन्दा बढी हुनेछैन ।

(५) संस्थाले प्रदान गरेको ऋणमा लाग्ने व्याजदरलाई मुल ऋणमा पूँजिकृत गरि सोको आधारमा व्याज लगाउन पाईने छैन ।

(६) संस्थाले कुनैपनि कम्पनिको शेयर खरिद गर्न सक्नेछैन । तर,

(१)संस्थाको दायित्व प्रति प्रतिकुल नहुने गरि संस्थाले स्वप्रयोजनको लागि अचल सम्पत्ति खरिद तथा पूर्वाधार निर्माण एवं संस्था र सदस्यहरुको हितमा उत्पादन र सेवाको क्षेत्रमा प्राथमिक पूँजी कोष परिचालन गर्न बाधा पर्नेछैन् ।

(२) यो ऐन प्रारम्भ हुनु अघि कुनै संस्थाले कुनै कम्पनिको शेयर खरिद गरेको भएमा त्यस्तो शेयर यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले एक वर्ष अवधिभित्र हस्तान्तरण गरिसक्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि संस्थाले यो ऐन प्रारम्भ हुनु अघि दर्ता भएका साना किसानद्धारा प्रवर्द्धित वित्तिय संस्थाको शेयर खरिद गर्न वाधा पर्नेछैन ।

(७) संस्थाले शेयर पूँजी कोषको दश गुणासम्म बचत संकलन गर्न सक्नेछ ।

(८) संस्थाले दर्ता गर्दाका बखतका सदस्य वाहेक अन्य सदस्यलाई सदस्यता प्राप्त गरेको तीन महिना अवधि व्यतित नभई ऋण लगानी गर्न सक्नेछैन ।

४०. सन्दर्भ व्याजदर सम्बन्धि व्यवस्था : (१) संघीय कानून बमोजिम रजिष्ट्रारले बचत तथा ऋणको सन्दर्भ व्याजदर तोक्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम तोकिएको सन्दर्भ व्याजदर संस्थाको लागि निर्देशक व्याजदर हुनेछ ।

४१. व्यत्तिगत बचतको सीमा : संस्थामा सदस्यको व्यत्तिगत बचतको सीमा बिस लाखसम्म हुनेछ ।

परिच्छेद-९

आर्थिक श्रोत परिचालन

४२. शेयर बिक्रि तथा फिर्ता सम्बन्धि व्यवस्था : (१) संस्थाले आफ्नो सदस्यलाई शेयर बिक्रि गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि संस्थाले एकै सदस्यलाई आफ्नो कुल शेयर पूँजीको बीस प्रतिशतभन्दा बढी हुनेगरी शेयर विक्रि गर्न सक्नेछैन । तर, नेपाल सरकार,प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्व वा नियन्त्रण भएको संस्था वा निकायको हकमा यो बन्देज लागूहुने छैन ।

(३) संस्थाको शेयरको अंकित मूल्य प्रति शेयर एक सय रुपैया हुनेछ ।

(४) संस्थाको शेयर पूँजी विनियममा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ

(५) संस्थाले खुला बजारमा शेयर विक्रि गर्न पाउने छैन ।

(६) संस्थाको मूलधनको रुपमा रहेको कुनै सदस्यको शेयर सोहि संस्थाको ऋण वा दायित्व बाहेक अन्य कुनै ऋण वा दायित्व वापत लिलाम वा बिक्रि गरिनेछैन ।

४३. रकम फिर्ता तथा खाता सञ्चालन सम्बन्धी व्यास्था : (१) कुनै सदस्यले संस्थाको सदस्यता त्याग गरी करम फिर्ता लिन चाहेमा निजको कुनै दायित्व भए त्यस्तो दायित्व भुत्तान गरेको मितिले एक महिनाभित्र निजको वाँकि रकम तोकिए बमोजिम निजलाई फिर्ता गर्नुपर्नेछ ।

(२) कुनै सदस्यले संस्थामा जम्मा गरेको बचत फिर्ता माग गरेमा निजको कुनै दायित्व भए त्यस्तो दायित्व कट्टागरि बाँकि रकम तोकिए बमोजिम निजलाई फिर्ता गर्नुपर्नेछ ।

(३) संस्थाले बचत खाताहरु मत्र सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

४४. **ऋण वा अनुदान लिन सक्ने** : (१) संस्थाले विदेशी बैंक वा वित्तिय संस्था वा अन्य निकायबाट ऋण वा अनुदान लिन वा त्यस्तो निकायसँग साझेदारीमा काम गर्न संघीय कानून बमोजिम स्वीकृती लिनुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम विदेशी बैंक वा निकायबाट ऋण वा अनुदान लिन स्वीकृतीको लागि तोकिए बमोजिमको विवरणहरु सहित दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष निवेदन दिनुपर्ने छ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले नगर कार्यपालिकामा प्रस्ताप पेश गर्नु पर्नेछ ।

(४)उपदफा(३) बमोजिमको प्रस्ताव नगर कार्यपालिकाले उपयुत्त देखेमा स्वीकृतीको लागि मन्त्रालयमा सिफारिस गरि पठाउनेछ ।

४५. **नेपाल सरकारको सुरक्षण प्राप्त गर्न सक्ने** : (१) संस्थाले विदेशी बैंक वा निकायसँग लिने ऋणमा सुरक्षण प्राप्त गर्नुपर्ने भएमा संघीय कानून बमोजिम स्वीकृतीको लागि दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष प्रस्ताव सहित निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) वमोजिम प्राप्त प्रस्ताव उपयुत्त देखिएमा नगर कार्यपालिकाले संघीय कानून बमोजिम स्वीकृतीको लागि मन्त्रालयमा सफिरिस गरि पठाउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-१०
संस्थाको कोष

४६. **संस्थाको कोष** : (१) संस्थाको कोषमा देहाय बमोजिमको रकम रहनेछ :

(क) शेयर विक्रिबाट प्राप्त रकम,

(ख) बचतको रुपमा प्राप्त रकम,

(ग) ऋणको रुपमा प्राप्त रकम,

(घ) नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान रकम,

(ङ) विदेशी सरकार वा अन्तर्राट्रिय संघ संस्थाबाट प्राप्त अनुदान वा सहायताको रकम,

(च) व्यवसायिक कार्यबाट आर्जित रकम,

(छ) सदस्यता प्रवेश शुल्क,

(ज) संस्थाको नाममा प्राप्तहुने अनय जुनसुकै रकम,

४७. **जगेडा कोष** : (१) संस्थामा एक जगेडा कोष रहनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहाय बमोजिमका रकम रहनेछन :

(क) आर्थिक वर्षको खुद बचत रकमको कम्तिमा पच्चिस प्रतिशत रकम,

(ख) कुनै संघसंस्था वा निकायले प्रदान गरेका पूँजीगत अनुदान रकम,
(ग) स्थीर सम्पत्ति बिक्रिबाट प्राप्त रकम,
(घ) अन्य श्रोतबाट प्राप्त रकम,
(३) उपदफा (१) बमोजिमको जगेडा कोष अविभाज्य हुनेछ ।

४८. **<u>संरक्षित पूँजी फिर्ता कोष</u>** : (१) संस्थामा एक संरक्षित पूँजी फिर्ता कोष रहनेछ ।
(२) दफा ४७ बमोजिमको जगेडा कोषमा सो दफाको उपदफा (२) को खण्ड (क) बमोजिमको रकम छुट्टयाई बाँकि रहेको रकमको कम्तिमा पच्चिस प्रतिशत रकम उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा वार्षिक रुपमा जम्मा गर्नुपर्नेछ ।
(३)उपदफा (१) बमोजिमको रकम सदस्यले गरेको संघीय कानूनमा तोकिए बमोजिमको वार्षिक कारोवारको आधारमा सम्बन्धित सदस्यलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

४९. **<u>सहकारी प्रवर्द्धन कोष सम्बन्धि व्यवस्था</u>** : (१) संस्थाले सहकारी व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्नका लागि दफा ४७ बमोजिम जगेडा कोषमा सो दफाको उपदफा (२) को खण्ड (क) बमोजिमको रकम छुट्टयाई बाँकी रहेको रकमको शून्य दशमलव पाँच प्रतिशतले हुन आउने रकम संघीय कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिमको सहकारी प्रवर्द्धन कोषमा वार्षिक रुपमा जम्मा गर्नुपर्नेछ ।
(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको उपयोग संघीय कानून व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ ।

५०. **<u>अन्य कोष सम्बन्धि व्यवस्था</u>** : (१) दफा ४६,४७,४८ र ४९ मा उल्लिखित कोषका अतिरित्त संस्थामा सहकारी शिक्षा कोष शेयर लाभांश कोष लगायत तोकिए बमोजिमका अन्य कोषहरु रहन सक्नेछन ।
(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको रकम सो कोषको उदेश्य पूर्तीका लागि विनियममा तोकिए बमोजिम उपयोग गर्न सकिनेछ ।
तर, एक वर्षको शेयर लाभांशको रकम शेयर पूँजीको पन्ध्र प्रतिशतभन्दा बढी हुनेछैन ।

परिच्छेद-११
अभिलेख र सूचना

५१. अभिलेख राख्नु पर्ने : (१) संस्थाले साधारणसभा समिति तथा लेखा सुपरिवेक्षण समिति बैठकका निर्णय तथा काम कारवाहीको अध्यावधिक अभिलेख सुरक्षित साथ राख्नुपर्नेछ ।

(२) संस्थाले कारोवारसँग सम्बन्धीत तथा अन्य आवश्यक अभिलेखहरु तोकिए बमोजिम सुरक्षित साथ राख्नुपर्नेछ ।

५२. विवरण उपलब्ध गराउनु पर्ने : (१) संस्थाले देहायका विवरणहरु सहितको प्रतिवेदन आ.व. समाप्त भएको तीन महिनाभित्र दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ :

(क) कारोवारको चौमासिक र वार्षिक प्रतिवेदन तथा लेखापरिक्षण प्रतिवेदन,
(ख) वार्षिक कार्यक्रम नीति तथा योजना,
(ग) खुद बचत सम्बन्धि नीति तथा योजना,
(घ) सञ्चालकको नाम तथा बाँकी कार्यावधिको सूची,
(ङ) साधारणसभाको बैठक सम्वन्धि जानकारी,
(च) शेयर सदस्य संख्या र शेयर पूँजी,
(छ) सञ्चालक वा सदस्यले लिएको ऋण तिर्न बाँकि रहेको रकम,
(ज) दर्ता गर्ने अधिकारीले समय समयमा तोकिदिएको अन्य विवराण,

परिच्छेद-१२
लेखा र लेखा परीक्षण

५३. कारोवार लेखा : संस्थाको कारोवारको लेखा दोहोरो लेखा प्रणालीमा आधारित र कारोवारको यथार्थ स्थीती स्पष्ट रुपमा देखिने गरि संघीय कानून बमोजिम रजिष्ट्रारले लागु गरेको लेखामान(एकाउण्टीङ्ग स्ट्याण्डर्ड) र यस ऐन बमोजिम पालना गर्नुपर्ने अन्य शर्त तथा व्यवस्था बमोजिम राखनुपर्नेछ ।

५४. लेखा परीक्षण : (१) संस्थाले प्रत्येक आर्थिक वर्षको सो आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिनाभित्र प्रचलित कानून बमोजिम नगरपालिकामा सूचिकृत भएका इजाजतपत्र प्राप्त लेखा परीक्षकद्धारा गराउनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको अवधिभित्र कुनै संस्थाले लेखा परीक्षण नगराएको पाइएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो संस्थाको लेखा परीक्षण इजाजतपत्र प्राप्त लेखा परीक्षकबाट गराउन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम लेखा परीक्षण गराउदा लेखा परीक्षकलाई दिनुपर्ने परिश्रमिक लगायतको रकम सम्बन्धित संस्थाले व्यहोर्नेछ र सो पारिश्रमिक मध्ये नगरपालिकामा पारिश्रमिक कर वापत एक प्रतिशत रकम बुझाउनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम लेखापरीक्षकले गरेको लेखापरीक्षण प्रतिवेदन अनुमोदनको लागि साधारणसभा समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम पेश भएको लेखा प्ररीक्षण प्रतिवेदन साधारणसभाबाट अनुमोदन हुन नसकेमा पुनः लेखापरीक्षणको लागि साधारणसभाले दफा ५५ को अधिनमा रहि अर्को लेखा परीक्षक नियुक्त गर्नेछ ।

५५. <u>लेखापरीक्षकको नियुक्ति</u> : (१) संस्थाको लेखापरीक्षण सम्बन्धि कार्यगर्न प्रचलित कानून बमोजिम नगरपालिकामा सूचिकृत भएका इजाजतपत्र प्राप्त लेखापरीक्षकहरु मध्येबाट साधारणसभाले एकजना लेखापरीक्षक नियुक्ति गरि पारिश्रमिक समेत तोक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम लेखापरीक्षक नियुक्ति गर्दा एउटै व्यक्ति फर्म वा कम्पनिलाई लगातार तीन आर्थिक वर्षभन्दा बढीहुने गरी नियुक्ति गर्न सकिने छैन ।

५६. <u>लेखापरीक्षकमा नियुक्त हुन नसक्ने</u> : (१) देहायका व्यक्ति लेखापरीक्षकमा नियुक्त हुन तथा नियुक्त भईसकेको भए सो पदमा वहाल हुनसक्ने छैन :-

(क) सहकारी संस्थाको सञ्चालक,

(ख) सम्बन्धित संस्थाको सदस्य,

(ग) सहकारी संस्थाको नियमित पारिश्रमिक पाउनेगरी नियुक्त सल्लाहकार वा कर्मचारी,

(घ) लेखापरीक्षण सम्बन्धि कसूरमा सजाय पाएको तीन वर्षको अवधि भुक्तान नभएको,

(ङ) दामासाहीमा परेको,

(च) भ्रष्ट्राचार ठगी वा नैतिक पतन हुने अन्य फौजदारी कसूरमा सजाय पाएको पाँच वर्ष भुक्तान नभएको,

(छ) सम्बन्धित संस्थासँग स्वार्थ बाझिएको व्यक्ति ।

(२) लेखापरीक्षकले आफु नियुक्त हुनु अघि उपदफा (१) बमोजिम अयोग्य नभएको कुराको संस्था समक्ष स्वघोषणा गर्नुपर्नेछ ।

(३) कुनै लेखापरीक्षक आफ्नो कार्याकाल समाप्त नहुदै कुनै संस्थाको लेखापरीक्षण गर्न अयोग्य भएमा वा संस्थको लेखापरीक्षक पदमा कायमा रहन नसक्ने स्थीती उत्पन्न भएमा निजले लेखापरीक्षण गर्नुपर्ने वा गरीरहेको काम तत्काल रोकि सो कुराको जानकारी लिखित रुपमा संसथालाई दिनुपर्नेछ ।

(४) यस दफाको प्रतिकुल हुनेगरि नियुक्त भएको लेखापरीक्षकले गरेको लेखा परीक्षण मान्य हुनेछैन ।

परिच्छेद-१३
छुट, सुविधा र सहुलियत

५७. छुट, सुविधा र सहुलियत : (१) संस्थालाई प्राप्तहुने छुट सुविधा र सहुलियत संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।

(२) उपदफा (१)मा उल्लेखित छुट, सुविधा र सहुलियत बाहेक संस्थालाई प्राप्तहुने अन्य छुट, सुविधा र सहुलियत तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-१४
ऋण असुली तथा बाँकी बक्यौता

५८. ऋण असुल गर्ने : (१) कुनै सदस्यले संस्थासँग गरेको ऋण सम्झौता वा शर्त कबुलियतको पालना नगरेमा, लिखतको भाखाभित्र ऋणको साँवा, व्याज र हर्जाना चुत्ता नगरेमा वा ऋण लिएको रकम सम्बन्धि काममा नलगाई हिनामिना गरेको देखिएमा त्यस्तो सदस्यले ऋण लिंदा राखेको धितोलाई सम्बन्धित संस्थाले लिलाम बिक्रि गरि वा अन्य कुनै व्यवस्था गरि आफ्नो साँवा, व्याजर हर्जाना असूल उपर गर्नसक्नेछ । धितो सम्बन्धित संस्थाले सकारे पश्चात् पनि ऋणीले साँवा व्याज दुवै भुक्तानी गरि धितो वापतको सम्पत्ति फिर्ता लिन चाहेमा फिर्ता गर्नुपर्नेछ ।

(२) कुनै सदस्यले संस्थामा राखेको धितो कुनै किसिमले कसैलाई हक छोडिदिएमा वा अन्य कुनै कारणबाट त्यस्तो धितोको मूल्य घटन गएमा त्यस्तो ऋणीलाई निश्चित म्याद दिई थप धितो सुरक्षण राख्न लगाउन सकिनेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम ऋणीले थप धितो नराखेमा वा उपदफा (१) वा (२) बमोजिमको धितोबाट पनि साँवा व्याज र हर्जानाको रकम असूल उपर हुन नसकेमा

त्यस्तो ऋणीको हक लाग्ने अन्य जायजेथाबाट पनि साँवा, व्याज र हर्जना असुल उपर गर्न सकिनेछ ।

(४) यस दफा बमोजिम साँवा, व्याज र हर्जाना असूल उपर गर्दा लागेको खर्चको रकम तथा असूल उपर भएको साँवा, व्याज र हर्जानाको रकम कट्टा गरि बाँकि रहन आएको रकम सम्बन्धित ऋणीलाई फिर्तादिनु पर्नेछ ।

(५) यस दफा बमोजिम कुनै संस्थाले ऋणीको धितो वा अन्य जायजेथा लिलाम विक्रि गर्दा लिलाम सकार्ने व्यक्तिको नाममा सो धितो वा जायजेथा प्रचलित कानून बमोजिम रजिष्ट्रेशन वा दाखिल खारेज गर्नका लागि सम्बन्धित कार्यालयमा लेखि पठाउनेछ र सम्बन्धित कार्यालयले पनि सोहि बमोजिम रजिष्ट्रेशन वा दाखिल खारेज गरि सोको जानकारी सम्बन्धित संस्थालाई दिनुपर्नेछ ।

(६) यस दफा बमोजिम धितो राखेको सम्पत्ति लिलाम बिक्रि गर्दा कसैले सकार नगरेमा त्यस्तो सम्पत्ति सम्बन्धित संस्था आफैले सकार गर्न सक्नेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम आफैले सकार गरेमा त्यस्तो सम्पत्ति सम्बन्धित संस्थाको नाममा रजिष्ट्रेशन वा दाखिल खारेज गर्न सम्बन्धित कार्यालयमा लेखि पठाउनेछ र त्यसरी लेखि आएमा सम्बन्धित कार्यालयले सोहि बमोजिम रजिष्ट्रेशन वा दाखिल खारेज गरिदिनु पर्नेछ ।

५९. **कालो सूची सम्बन्धि व्यवस्था** : संस्थाबाट ऋणलिई रकमको अपचलन गर्ने वा तोकिएको समयावधिभित्र ऋणको साँवा व्याज फिर्ता नगर्ने व्यक्तिको नाम नामेसि सहित कालो सूची प्रकाशन सम्बन्धि व्यवस्था संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।

६०. **कर्जा सूचना केन्द्र सम्बन्धि व्यवस्था** : कर्जा सूचना केन्द्र सम्बन्धि व्यवस्था संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।

६१. **बाँकि बक्यौता असूल उपर गर्ने** : कसैले संस्थालाई तिर्नु बुझाउनु पर्ने रकम नतिरी बाँकि राखेमा त्यस्तो रकम र सो को व्याज समेत दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो व्यक्तिको जायजेथाबाट असूल उपर गरिदिन सक्नेछ ।

६२. **रोक्का राख्न लेखिपठाउने** : (१) संस्था वा दर्ता गर्ने अधिकारीले दफा ५८ र ६१ को प्रयोजनका लागि कुनै व्यक्तिको खाता जायजेथाको स्वामीत्व हस्तान्तरण नामसारी वा विक्रि गर्न नपाउने गरि रोक्का राख्न समबन्धित निकायमा लेखि पठाउन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम रोक्काको लागि लेखिआएमा सम्बन्धित निकायले प्रचलित कानून बमोजिम त्यस्तो व्यक्तिको खाता ,जायजेथाको स्वामीत्व हस्तान्तरण नामसारी वा विक्रि गर्न नपाउने गरि रोक्का राख्न राखिदिनु पर्नेछ ।

६३. **अग्राधिकार रहने** : कुनै व्यत्तिले संस्थालाई तिर्नुपर्ने ऋण वा अन्य कुनै दायित्व नतिरेमा त्यस्तो व्यत्तिको जायजेथामा नेपाल सरकारको कुनै हकदावि भए त्यसको लागि रकम छुट्टयाई बाँकि रहन आएको रकममा संस्थाको अग्राधिकार रहनेछ ।

६४. **कार्यवाहि गर्न वाधा नपर्ने** : संस्थाले ऋण असूली गर्ने सम्बन्धमा कुनै व्यत्ति वा सहकारी संस्था उपर चलाएको कुनै कारवाहिको कारणवाट त्यस्तो व्यत्ति वा संस्था उपर यस ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिमको कुनै कसूरमा कारवाहि चलाउन रोक लगाएको मानिने छैन ।

परिच्छेद-१४
एकिकरण विघटन तथा दर्ता खारेज

६५. **एकिकरण तथा विभाजन सम्बन्धि व्यबस्था** : (१) यस ऐनको अधिनमा रहि दुई वा दुईभन्दा बढी संस्थाहरु एक आपसमा गाभि एकिकरण गर्न वा एक संस्थालाई भौगोलिक कार्यक्षेत्रको आधारमा दुई वा दुईभन्दा बढी संस्थामा बिभाजन गर्न सकिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम एकिकरण वा बिभाजन गर्दा सम्बन्धित संस्थाको कुल कायम रहेका सदस्य संख्याको दुई तीहाई बहुमतबाट निर्णय हुनुपर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम एकिकरण वा विभाजन गर्ने निर्णय गर्दा एकिकरण वा बिभाजनका शर्त र कार्यबिधि समेत खुलाउनु पर्नेछ ।

६६. **बिघटन र दर्ता खारेज** : (१) कुनै संस्थामा देहाएको अवस्था विद्यमान भएमा साधारणसभाको तत्काल कायम रहेका दुई तीहाई बहुमत सदस्यको निर्णयबाट त्यस्तो संस्थाको विघटन गर्ने निर्णय गरि दर्ता खारेजीको स्वीकृतीका लागि समितिले दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ :

(क) विनियममा उल्लिखित उदेश्य तथा कार्य हासिल गर्न सम्भव नभएमा,

(ख) सदस्यको हित गर्न नसक्ने भएमा,

(२) उपदफा (१)बमोजिम प्राप्त निवेदनमा छानविन गर्दा त्यस्तो संस्थाको विघटन गर्न उपयुत्त देखिएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो संस्थाको दर्ता खारेज गर्न प्रमुख समक्ष पेश गर्न सक्नेछ र कार्यपालिकाले निर्णय गरि संस्थाको दर्ता खारेज हुनेछ ।

(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि दर्ता गर्ने अधिकारीले देहायको अवस्थामा मात्र संस्थाको दर्ता खारेज गर्न सक्नेछ :

(क) लगातार दुई वर्षसम्म कुनै कारोवार नगरी निष्कृय रहेका पाइएमा,

(ख) कुनै संस्थाले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली विपरितको कार्य बारम्बार गरेमा,

(ग) विनियममा उल्लिखित उदेश्य विपरित कार्य गरेमा,

(घ) सहकारी मूल्य मान्यता र सिद्धान्त विपरित कार्य गरेमा,

(४) उपदफा (२) वा (३) बमोजिम दर्ता खारेज गर्नुअघि दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो संस्थालाई सुनुवाईको लागि पन्ध्रदिनको समय दिनुपर्नेछ।

(५) उपदफा (२) वा (३) बमोजिम संस्थाको दर्ता खारेज भएमा त्यस्तो संस्था विघटन भएको मानिनेछ।

(६)उपदफा (२)वा (३) बमोजिम संस्थाको दर्ता खारेजी भएमा त्यस्तो संस्थाको दर्ता प्रमाणपत्र स्वतः रद्ध भएको मानिनेछ।

(७) दफा ६६ उपदफा (२) बमोजिम दर्ता खारेज भएमा निर्णय भएको मितिले तीस दिनभित्र निर्णयको विरुद्ध नगरसभामा उजुरी दिनुपर्नेछ । नगरसभाको खारेजी सम्बन्धि निर्णय नगरपालिकाको हकमा अन्तिम निर्णय हुनेछ।

६७. **लिक्वीडेटरको नियुक्ति** : (१) दफा ६६ बमोजिम कुनै संस्थाको दर्ता खारेज भएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले लिक्वीडेटर नियुक्त गर्नेछ।

(२) उपदफा (१) जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि संघीय कानूनमा तोकिएको सीमासम्मको सम्पत्ति भएको संस्थाको हकमा दर्ता गर्ने अधिकारीले कुनै अधिकृत स्तरका कर्मचारीलाई लिक्वीडेटर नियुक्ति गर्न सक्नेछ।

६८. **लिकवीडेशन पछिको सम्पत्तिको उपयोग** : कुनै संस्थाको लिक्वीडेशन पश्चात सवै दायित्व भुक्तान गरि बाँकि रहन गएको सम्पत्तिको उपयोग संघीय कानूनमा तोकिए बमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद-१६
दर्ता गर्ने अधिकारी

६९. **दर्ता गर्ने अधिकारी** : (१) यस ऐन अन्तर्गत दर्ता गर्ने अधिकारीले गर्नुपर्ने कार्यहरु महालक्ष्मी नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतले गर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको दर्ता गर्ने अधिकारीले यस ऐन बमोजिम आफूमा रहेको कुनै वा सम्पूर्ण अधिकार आफू मातहतको अधिकृत स्तरको कर्मचारीलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

७०. **काम कर्तव्य र अधिकार** : यस ऐनमा अन्यत्र उल्लिखित काम कर्तव्य र अधिकारको अतिरित्त दर्ता गर्ने अधिकारीको काम कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-१७
निरीक्षण तथा अनुगमन

७१. **निरीक्षण तथा अभिलेख जाँच गर्ने** : (१) दर्ता गर्ने अधिकारीले संस्थाको जुनसुकै बखत निरीक्षण तथा अभिलेख परीक्षण गर्न गराउन सक्नेछ ।

(२) नेपाल राष्ट्र बैंकले जुनसुकै बखत तोकिएको भन्दा बढी आर्थिक कारोबार गर्ने संस्थाको हिसाब किताव वा वित्तिय कारोवारको निरीक्षण वा जाँच गर्न, गराउन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) को प्रयोजनको लागि नेपाल राष्ट्र बैंकले कुनै अधिकारी वा विशेषज्ञ खटाई आवश्यक विवरण वा सूचनाहरु संस्थाबाट झिकाई निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण गर्न सक्नेछ ।

(४) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम निरीक्षण वा हिसाव जाँच गर्दा दर्ता गर्ने अधिकारी वा नेपाल राष्ट्र बैंकको अधिकार प्राप्त अधिकृतले माग गरेको जानकारी सम्बन्धित संस्थाले उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम निरीक्षण वा हिसाब जाँच गर्दा कुनै संस्थाको काम कारवाहि यो ऐन यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम निर्देशिका मापदण्ड वा कार्यबिधि बमोजिम भएको नपाईएमा दर्ता गर्ने अधिकारी वा नेपाल राष्ट्र बैंकले सम्बन्धित संस्थालाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ र त्यस्तो निर्देशनको पालना गर्नु त्यस्तो संस्थाको कर्तव्य हुनेछ ।

(६) नेपाल राष्ट्र बैंकले यस दफा बमोजिम संस्थाको निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण गर्दा नेपाल राष्ट्र बैंकले प्रचलित कानून बमोजिमको अधिकार प्रयोग गर्न सक्नेछ ।

(७) यस दफा बमोजिम संस्थाको निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण गर्दा प्राप्तहुन आएको जानकारी नेपाल राष्ट्र बैंकले नगर कार्यपालिकालाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

७२. <u>छानविन गर्न सक्ने</u> : (१) कुनै संस्थाको व्यवसायिक कारोवार सन्तोषजनक नभएको सदस्यको हित विपरित काम भएको वा सो संस्थाको उदेश्य विपरित कार्य गरेको भनि त्यस्तो संस्थाको कम्तिमा वीस प्रतिशत सदस्यले छानविनको लागि निवेदन दिएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो संस्थाको छानविन गर्न , गराउन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम छानविन गर्दा माग गरेको विवरण वा कागजात उपलब्ध गराई सहयोग गर्नु सम्बन्धित समितिको कर्तव्य हसनेछ ।

(३) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम गरिएको छानविनको जानकारी सम्बन्धित संस्थालाई लिखित रुपमा दिनुपर्नेछ ।

७३. <u>बचत तथा ऋणको कारोवर गर्ने संस्थाको निरीक्षण तथा अनुगमन सम्बन्धि विशेष व्यवस्था</u> : (१) बचत तथा ऋणको मूख्य कारोवार गर्ने संस्थाले तोकिए बमोजिम अनुगमन प्रणाली अवलम्वन गर्नुपर्नेछ ।

(२) दर्ता गर्ने अधिकारीले बचत तथा ऋणको कारोवार गर्ने संस्थाको तोकिए बमोजिमको अनुगमन प्रणालीमा आधारित भई निरीक्षण तथा अनुगमन गर्ने छ ।

(३)उपदफा (२) बमोजिम संस्थाको निरीक्षण तथा अनुगमन दर्ता गर्ने अधिकारीले आवश्यकता अनुसार नेपाल राष्ट्र बैंक लगायतका अन्य निकायको सहयोग लिन सक्नेछ ।

७४. <u>वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्ने</u> : (१) दर्ता गर्ने अधिकारीले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिना भित्र संस्थाको निरीक्षण सम्बन्धि वार्षिक प्रतिवेदन प्रमुख समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ र प्रमुखले उक्त प्रतिवेदन नगर कार्यपालिकामा पेश गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको प्रतिवेदनमा देहायका विवरण खुलाउनु पर्नेछ :

(क) सञ्चालनमा रहेका संस्थाको विवरण,

(ख) अनुगमन गरीएका संस्थाको संख्या तथा आर्थिक कारोवराको विवरण,

(ग) संस्थामा सहकारी सिद्धान्त र यो ऐन यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम विनियम तथा आन्तरिक कार्यबिधिको पालनाको अवस्था,

(घ) संस्थाका सदस्यले प्राप्त गरेको सेवा सुविधाको अवस्था,

(ङ) संस्थाको कृयाकलापमा सदस्यको सहभागिताको स्तर अनुपात,

(च) संस्थालाई नगरपालिकाबाट प्रदान गरिएको वित्तिय अनुदान तथा छुट सुविधाको सदुपयोगिताको अवस्था ,

(छ) संस्थाको आर्थिक कृयाकलाप तथा वित्तिय अवस्था सम्बन्धी तोकिए बमोजिमका विवरण,

(ज) संस्थामा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणलीको अवस्था,

(झ) संस्थामा सुशासन तथा जिम्मेवारीको अवस्था,

(ञ) संस्थामा रहेका कोषका विवरण,

(ट) संरक्षित पूँजी कोष वितरणको अवस्था,

(ठ) सहकारीको नीति निर्माणमा सहयोग पुग्ने आवश्यक कुराहरु,

(ड) सहकारी संस्थाको दर्ता खारेजी तथा विघटन सम्बन्धी विवरण,

(ढ) संस्थाले सञ्चालन गरेको दफा १२ बमोजिमबो कारोवार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना विवरण,

(ण) तोकिए बमोजिम अन्य विवरण ।

७५. <u>**आपसि सुरक्षण सेवा सञ्चालन सम्बन्धि व्यवस्था**</u> : संस्थाले संघीय कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम आफ्ना सदस्यहरुको वालीनाली वा बस्तुभाउमा भएको क्षतिको अंश पूर्ती गर्नेगरी आपसी सुरक्षण सेवा सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

७६. <u>**स्थिरीकरण कोष सम्बन्धि व्यवस्था**</u> : बचत तथा ऋण विषयगत संस्थाहरु संभावित जोखिमबाट संरक्षणका लागि संघीय कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम खडाहुने स्थिरीकरण कोषमा सहभागी हुन सक्नेछन् ।

<u>परिच्छेद -१८</u>

<u>समस्याग्रस्त संस्थाको व्यवस्थापन</u>

७७. **संस्था समस्याग्रस्त भएको घोषणा गर्न सकिने** : (१) यस ऐन बमोजिम गरिएको निरीक्षण वा हिसाव जाँचबाट कुनै संस्थामा देहायको अवस्था विद्यमान रहेको देखिएमा कार्यपालिकाले त्यस्तो संस्थालाई समस्याग्रस्त संस्थाको रुपमा घोषणा गर्न सक्नेछ :

(क) सदस्यको हित विपरित हुनेगरी कुनै कार्य गरेको,

(ख) संस्थाले पुरा गर्नुपर्ने वित्तिय दायित्व पुरा नगरेको वा भुक्तानी गर्नुपर्ने दायित्व भुक्तानी गर्न नसकेको वा भुक्तानी गर्न नसक्ने अवस्था भएको,

(ग) सदस्यहरुको बचत निर्धारित शर्त बमोजिम फिर्ता गर्न नसकेको,

(घ) यो ऐन यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा विनियम विपरित हुनेगरी संस्था सञ्चालन भएको,

(ङ) संस्था दामासाहीमा पर्न सक्ने अवस्थामा भएको वा उल्लेखनिय रुपमा गम्भिर आर्थिक कठिनाई भोगिरहेको,

(च) कुनै संस्थाले सदस्यको बचत रकम फिर्ता गर्नुपर्ने अवधिमा फिर्ता नगरेको भनि त्यस्तो संस्थाका कम्तिमा वीस प्रतिशत वा वीस जना मध्ये जुन कम हुन्छ सो बराबरका सदस्यहरुले दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष निवेदन दिएकोमा छानविन गर्दा खण्ड (क) देखि (ङ) सम्मको कुनै अवस्था विद्यमान भएको देखिएको,

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि प्रचलित कानून बमोजिम गठन गरेको आयोगले कुनै संस्थालाई समस्याग्रस्त संस्था घोषणा गर्न सिफारिस गरेमा वा समस्याग्रस्त भनि पहिचान गरेकोमा वा त्यस्तो आयोगमा परेको उजुरी संख्या औचित्य समेतको आधारमा कार्यपालिकाले त्यस्तो संस्थालाई समस्याग्रस्त संस्था घोषणा गर्न सक्नेछ ।

७८. <u>व्यवस्थापन समितिको गठन</u> : (१) दफा ७७ बमोजिम समस्याग्रस्त संस्था घोषणा भएकोमा त्यस्तो संस्थाको सम्पत्ति व्यवस्थापन तथा दायित्व भुक्तानी सम्बन्धी कार्यका लागि व्यवस्थापन समितिको गठन गर्न दर्ता गर्ने अधिकारीले कार्यपालिका समक्ष सिफारिस गर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सिफारिस भई आएमा कार्यपालिकाले तोकिए बमोजिम व्यवस्थापन समितिको गठन गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम गठित व्यस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-१९
कसूर, दण्ड जरिवानातथा पुनरावेदन

७९. **कसूर गरेको मानिने** : कसैले देहायको कुनै कार्य गरेमा यस ऐन अन्तर्गतको कसूर गरेको मानिनेछ ।

(क) दर्ता नगरी वा खारेज भएको संस्था सञ्चालन गरेमा वा कुनै व्यत्ति फर्म वा कम्पनीले आफ्नो नाममा सहकारी शव्द्ध वा सो शव्द्धको अंग्रेजी रुपान्तरण राखि कुनै कारोवार, व्यवसाय, सेवा प्रवाह वा अन्य कुनै कार्य गरेमा ,

(ख) सदस्यको बचत यस ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम विनियम बमोजिम बाहेक अन्य कुनैपनि प्रयोजनका लागि प्रयोग गरेमा,

(ग) तोकिएकोभन्दा बढी रकम ऋण प्रदान गर्दा जमानत वा सुरक्षण नराखि ऋण प्रदान गरेमा

(घ) समितिको सदस्य व्यवस्थापक वा कर्मचारीले संस्थाको सम्पत्ति बचत वा शेयर रकम हिनामिना गरेमा,

(ङ) ऋण असूल हुन नसक्ने गरी समितिका कुनै सदस्य निजको नातेदार वा अन्य व्यत्ति वा कर्मचारीलाई ऋण दिई रकम हिनामिना गरेमा,

(च) समितिका कुनै सदस्यले एक्लै वा अन्य सदस्यको मिलोमतोमा संस्थाको शेयर वा बचत रकम आफु खुसी परिचालन गरि संस्थालाई हानी नोक्सानी पुऱ्याएमा,

(छ) झुट्टा वा गलत विवरण पेश गरी कर्जा लिएमा, राखेको धितो कच्चा भएमा वा ऋण हिनामिना गरेमा,

(ज) संस्थाले यस ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम विनियम विपरित लगानी गरेमा वा लगानी गर्ने उदेश्यले रकम उठाएमा,

(झ) कृतिम व्यवसाय खडा गरि वा गराई ऋण लिएमा वा दिएमा,

(ञ) धितोको अस्वाभाविक रुपमा बढी मूल्याङ्कन गरी ऋण लिएमा वा दिएमा,

(ट) झुट्टा विवरणको आधारमा परियोजनाको लागत अस्वाभाविक रुपमा बढाई बढी ऋण लिएमा वा दिएमा,

(ठ) कुनै व्यत्ति वा संस्थालाई एक पटक दिईसकेको सुरक्षण रित पूर्वक फुकुवा नभई वा सो सुरक्षणले खामेको मूल्यभन्दा बढी हुनेगरी सोहि सुरक्षण अन्य संस्थामा राखि पुन : ऋण लिए वा दिएमा,

(ड) संस्थाबाट जुन प्रयोजनका लागि ऋण सुविधा लिएको हो सोहि प्रयोजनमा नलगाई अन्यत्र प्रयोग गरे वा गराएमा,

(ढ) संस्थाको कुनै कागजात वा खातामा लेखिएको कुनै कुरा कुनै तरिकाले हटाई वा उडाई अर्कै अर्थ निस्कने व्यहोरा पारी मिलाई लेख्ने वा अर्को भिन्नै श्रेस्ता राख्ने जस्ता काम गरेबाट आफुलाई वा अरु कसैलाई फाइदा वा हानीनोक्सानी गर्ने उदेश्यले किर्ते गर्न वा अर्काको हानिनोक्सानी गर्ने उदेश्यले नगरे वा नभएको झुट्टा कुरा गरे वा भएको हो भनी वा मिति अंक वा व्यहोरा फरक पारी सहिछाप गरि गराई कागजात बनाई वा बनाउन लगाई जालसाजी गरे वा गराएमा ,

(ण) ऋणको धितो स्वरुप राखिने चल अचल सम्पत्ति लिलाम बिक्रि वा अन्य प्रयोजनको लागि मूल्याङ्कन गर्दा मूल्याङ्कन कर्ताले बढी कम वा गलत मूल्याङ्कन गरि संस्थालाई हानीनोक्सानी पुऱ्याउने कार्य गरे वा गराएमा,

(त) संस्थालाई हानीनोक्सानी पुऱ्याउने उदेश्यले कसैले कुनै काम गराउन वा नगराउन मोलाहिजा गर्न वा गराउन कुनै किसिमको रकम लिन वा दिन विना मूल्य वा कम मूल्यमा कुनै मालबस्तु वा सेवा लिन वा दिन दान दातव्य उपहार वा चन्दा लिन वा दिन गलत लिखत तयार गर्न वा गराउन अनुवाद गर्न वा गराउन गैर कानूनी लाभ वा हानी पुऱ्याउने बदनियतले कुनै कार्य गरे वा गराएमा

(थ) कुनै संस्था वा सोको सदस्य वा बचत कर्ता वा ती मध्ये कसैलाई हानीनोक्सानी पुग्नेगरी लेखापरीक्षण गरे गराएमा वा लेखापरीक्षण गरेका झुट्टो प्रतिवेदन तयार पारेमा वा पार्न लगाएमा ।

८०. <u>सजाय</u> : (१)कसैले दफा ७९ को कसूर गरेमा देहाय बमोजिमको सजाय हुनेछ :

(क) खण्ड (क),(ग),(ड)र(थ) को कसूरमा एक वर्षसम्म कैद र एकलाख रुपैयासम्म जरिवाना,

(ख) खण्ड (ठ) को कसूरमा दुई वर्षसम्म कैद र दुई लाख रुपैयासम्म जरिवाना,

(ग) खण्ड (ख) को कसूरमा विगो बराबरको रकम जरिवाना गरी तीन वर्षसम्म कैद,

(घ) खण्ड (घ),(ङ),(च),(छ),(ज),(झ),(ञ),(ट),(ण) र (त) को कसूरमा विगो भराई विगो बमोजिम जरिवाना गरी देहाए बमोजिमको कैद हुनेछ :-

(१) दशलाख रुपैयासम्म विगो भए एक बर्षसम्म कैद,

(२) दशलाख रुपैयाभन्दा बढी पचास लाख रुपैयासम्म विगो भए दुई वर्ष देखि तीन वर्षसम्म कैंद,

(३) पचास लाख रुपैयाभन्दा बढी एक करोड रुपैयासम्म विगो भए तीन वर्ष देखि चार बर्षसम्म कैद,

(४) एक करोड रुपैयाभन्दा बढी दश करोड रुपैयासम्म विगो भए चार वर्ष देखि छ वर्षसम्म कैद,

(५) दश करोड रुपैयाभन्दा बढी एक अर्ब रुपैयासम्म विगो भए छ वर्ष देखि आठ बर्षसम्म कैद,

(६) एक अर्ब रुपैयाभन्दा बढी जतिसुकै रुपैया विगो भएपनि आठ वर्ष देखि दश वर्षसम्म कैद,

(ङ) खण्ड (ढ)को कसूरमा दश वर्षसम्म कैद

(२) दफा ७९ को कसूर गर्न उद्योग गर्ने वा त्यस्तो कसूर गर्न मद्दत पुऱ्याउने व्यत्तिलाई मूख्य कसूरदारलाई हुने सजायको आधा सजाय हुनेछ।

(३) दफा ७९ को कसूर गर्ने वा त्यस्तो कसूर गर्न मद्दत पऱ्याउनु कुनै निकाय संस्था भए त्यस्तो निकाय संस्थाको प्रमुख कार्यकारी वा पदाधिकारी वा कार्यकारी हैसियतमा कार्य सम्पादन गर्ने व्यत्तिलाई यस ऐन बमोजम हुने सजाय हुनेछ।

८१. <u>जरिवाना हुने</u> : (१) दफा ८७ बमोजिम कसैको उजुरी परी वा संस्थाको निरीक्षण अनुगमन वा हिसाब कितावको जाँच गर्दा वा अन्य कुनै व्यहोराबाट कसैले देहाएको कुनै कार्य गरेको पाईएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो कार्यको प्रकृति र गाम्भिर्यको आधारमा त्यस्तो कार्य गर्ने व्यत्तिलाई पाँच लाख रुपैया सम्म जरिवाना गर्नेछ :

(क) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम विपरित सदस्यसँग व्याज लिएमा,

(ख) संस्थाले प्रदान गर्ने बचत र ऋणको व्याजदर विचको अन्तर छ प्रतिशतभन्दा बढी कायम गरेमा,

(ग) संस्थाले प्रदान गरेको ऋणमा लाग्ने व्याजलाई मूल कर्जामा पूँजीकृत करी सोको अधारमा व्याज लगाएमा,

(घ) कुनै सदस्यलाई आफ्नो पूँजी कोषको तोकिए बमोजिमको प्रतिशतभन्दा बढी हुनेगरी ऋण प्रदान गरेमा,

(ङ) संस्था दर्ता गर्दाका बखतका सदस्य वाहेक अन्य सदस्यलाई सदस्यता प्राप्त गरेको तीन महिना अवधि व्यतित नभई ऋण लगानी गरेमा,

(च) प्राथमिक पूँजी कोषको दश गुणाभन्दा बढी हुनेगरी बचत संकलन गरेमा,

(छ) शेयर पूँजीको प्रतिशतभन्दा बढी शेयर लाभांश वितरण गरेमा,

(ज) संस्थाले आफ्नो कार्यक्षेत्र बाहिर गई कारोवार गरेमा वा गैर सदस्यसंग कारोवार गरेमा,

(झ) संस्थाले यो ऐन विपरित कृतिम व्यत्तिलाई आफ्नो सदस्यता दिएमा,

(२) उपदफा (१) लेखिएको व्यहोराबाट कसैले देहाएको कुनै कार्य गरेको दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो कार्यको प्रकृति र गाम्भिर्यको आधारमा त्यस्तो कार्य गर्ने व्यत्तिलाई तीन लाख रुपैयासम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ :

(क) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम दिएको कुनै निर्देशन वा तोकिएको मापदण्डको पालना नगरेमा,

(ख) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम दिनुपर्ने कुनै विवरण, कागजात, प्रतिवेदन, सूचना वा जानकारी नदिएमा,

(ग) यस ऐन बमोजिम निर्वाचन नगरी समिति तथा लेखा सुपरीवेक्षण समितिका पदाधिकारीहरु आफु खुसी परिवर्तन गरेमा,

(घ) कुनै संस्थाले दफा ६ को उपदफा (४) बमोजिमको तोकिएको शर्त पालन नगरेमा,

(ङ) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम विपरित अन्य कार्य गरेमा,

(३) उपदफा (१) वा (२) बमोजिमको जरिवाना गर्नु अघि दर्ता गर्ने अधिकारीले सम्बन्धित व्यत्ति वा संस्थालाई सफाई पेश गर्न कम्तिमा पन्ध्र दिनको समयावधि दिनुपर्नेछ ।

८२. <u>रोक्का राख्ने</u> : (१) दर्ता गर्ने अधिकारीले सम्बन्धित संस्थालाई दफा ८१ बमोजिम जरिवाना गर्नुका अतिरित्त तीन महिनासम्म त्यस्तो संस्थाको कारोवार, सम्पत्ति तथा बैंक खाता रोक्का राख्ने तथा सम्पत्ति रोक्का राख्न सम्बन्धित निकायलाई सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सिफरिस प्रापत भएमा त्यस्तो संस्थाको काररोवर सम्पत्ति वा बैंक खाता रोक्का राखी सोको जानकारी दर्ता गर्ने अधिकारीलाई दिनुपर्नेछ ।

८३. <u>दोब्बर जरिवाना हुने</u> : (१) दफा ८१ बमोजिम जरिवाना भएको व्यत्ति वा संस्थाले पुनः सोहि कसुर गरेमा त्यस्तो व्यत्ति वा संस्थालाई दर्ता गर्ने अधिकारीले दोस्रो पटक देखि प्रत्येक पटकको लागि दोब्बर जरिवाना गर्नेछ ।

८४. <u>अनुसन्धानको लागी लेखी पठाउन सक्ने</u> : दर्ता गर्ने अधिकारी वा नेपाल राष्ट्र बैंकले यस ऐन बमोजिम आफ्नो काम कर्तव्य र अधिकारको पालना गर्दा कसैले दफा ७९

बमोजिमको कसूर गरेको थाहा पाएमा त्यस्तो कसूरका सम्बन्धमा यस ऐन बमोजिम अनुसन्धान गर्नको लागि सम्बन्धित निकायमा लेखि पठाउन सक्नेछ ।

८५. **मुद्दा सम्बन्धि व्यवस्था** : दफा ८० बमोजिम सजाय हुने कसूरको मुद्दा सम्बन्धि व्यवस्था संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।

८६. **मुद्दा हेर्ने अधिकारी** : दफा ८० बमोजिमको सजाय हुने कसूर सम्बन्धी मुद्दाको कारवाहि र किनारा जिल्ला अदालतबाट हुनेछ ।

८७. **उजुरी दिने हदम्याद** : (१) कसैले दफा ८० बमोजिमको सजाय हुने कसुर गरेको वा गर्न लागेको थाहा पाउने व्यक्तिले त्यसरी थाहा पाएको मितिले नब्बे दिनभित्र दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष उजुरी दिनु पर्नेछ ।

(२) कसैले दफा ८० बमोजिम जरिवाना हुने कार्य गरेका थाहा पाउने व्यक्तिले त्यसरी थाहा पाएको मितिले नब्बेदिन भित्र दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष उजुरी दिनुपर्नेछ ।

८८. **पुनरावेदन गर्न सक्ने** : (१) दफा ६ बमोजिम संस्था दर्ता गर्न अस्वीकार गरेको वा दफा ६६ बमोजिम संस्था दर्ता खारेज गरेकोमा चित्त नबुझ्नेले सो निर्णयको जानकारी पाएको मितिले पैतिस दिनभित्र दर्ता गर्ने अधिकारीको निर्णय उपर प्रमुख समक्ष पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।

(२) दफा ८० बमोजिमको जरिवानामा चित्त नबुझ्ने व्यक्तिले त्यस्तो निर्णयको जानकारी पाएको मितिले पैतिस दिनभित्र देहाय बमोजिम पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।

(क) दर्ता गर्ने अधिकारी र कार्यपालिकाले गरेका निर्णय उपर सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा,

(ख) नेपाल राष्ट्र बैंकले गरेको निर्णय उपर सम्बन्धित उच्च अदालतमा,

८९. **असुल उपर गरिने** : यस परिच्छेद बमाजिम कुनै व्यक्तिले तिर्नुपर्ने जरिवाना वा कुनै रकम नतिरी बाँकि रहेकामा त्यस्तो जरिवाना वा रकम निजबाट सरकारी बाँकि सरह असूल उपर गरिनेछ ।

परिच्छेद-२०
विविध

९०. **मताधिकारको प्रयोग** : कुनै सदस्यले संस्थाको शेयर खरिद गरेको भएता पनि सम्बन्धित संस्थाको कार्य सञ्चालनमा एक सदस्य एक मतको आधारमा आफ्नो मताधिकारको प्रयोग गर्न सक्नेछ ।

९१. **सामाजिक परीक्षण गराउन सक्ने** : (१) संस्थाले विनियममा उल्लिखित उदेश्य प्राप्त गर्नका लागी समितिबाट भएका निर्णय र कार्य सदस्यहरुले प्राप्त गरेका सेवा र सन्तुष्टीको स्तर सेवा प्राप्तीबाट सदस्यहरुको जिवनस्तरमा आएको आर्थिक,सामाजिक, सांस्कृतिक तथा वातावरणिय पक्षमा सकारात्मक परिवर्तन लगायतका विषयमा सामाजिक परीक्षण गराउन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम भएको सामाजिक परीक्षणको प्रतिवेदन छलफलको लागि समितिले साधारणसभा समक्ष पेश गर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम पेश भएको सामाजिक परीक्षण प्रतिवेदन छलफल गरी साभारणसभाले आवश्यकता अनुसार समितिलाई निर्देशन दिन सक्नेछ ।

(४) यस दफा बमोजिमको सामाजिक परीक्षण प्रतिवेदनको एक प्रति सम्बन्धित संस्थाले दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।

९२. **सहकारी शिक्षा** : सहकारी क्षेत्रको प्रवर्धनको लागि विद्यालय तहको पाठ्यक्रममा आधारभुत सहकारी सम्बन्धि विषयबस्तुलाई समावेश गर्न सकिनेछ ।

९३. **आर्थिक सहयोग गर्न नहुने** : संस्थाको रकमबाट समितिको निर्णय बमोजिम सदस्यहरुले आर्थिक सहयोग लिन सक्नेछन् तर सामाजिक कार्यका लागि गैर सदस्य व्यत्ति वा संस्थाहरुलाई समेत आर्थिक सहयोग गर्न वाधा पर्नेछैन,

स्पष्टीकरण : यस दफाको प्रयोजनको लागि सामाजिक कार्य भन्नाले शिक्षा स्वास्थ्य वातावरण संरक्षण मानविय सहायता सहकारीता प्रबर्द्धन सम्बन्धि कार्यलाई जनाउछ ।

९४. **अन्तर सहकारी कारोबार गर्न सक्ने** : संस्थाहरुले तोकिए बमोजिम एक आपसमा अन्तर सहकारी कारोवार गर्न सक्नेछन् ।

९५. **ठेक्कापट्टा दिन नहुने** : संस्थाले आफ्नो समितिको कुनै सञ्चालक वा लेखा सुपरीवेक्षण समितिको संयोजक वा सदस्य वा आफ्नो कर्मचारीलाई ठेक्कापट्टा दिन हुदैन ।

९६. **सरकारी बाँकि सरह असूल उपर हुने** : कुनै संस्थाले प्राप्त गरेको सरकारी अनुदान वा कुनै सेवा सुविधा दुरुपयोग गरेको पाइएमा प्रचलित कानून बमोजिम सरकारी बाँकि सरह असूल उपर गरिनेछ ।

९७. **कम्पनी सम्बन्धी प्रचलित ऐन लागू नहुने** : यस ऐन अन्तर्गत दर्ता भएको संस्थाको हकमा कम्पनी सम्बन्धी प्रचलित ऐन लागू हुनेछैन ।

९८. **प्रचलित कानून बमोजिम कारवाहि गर्न बाधा नपर्ने** : यस ऐनमा लेखिएको कुनै कुराले कुनै व्यक्ति उपर प्रचलित कानून बमोजिम अदालतमा मुद्दा चलाउन बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।

९९. **सम्पत्ति शुद्धिकरण निवारण सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाको पालना गर्नुपर्ने** : संस्थाले सम्पत्ति शुद्धिकरण निवारण सम्बन्धी संघीय/प्रदेश कानूनमा भएका व्यवस्थाका साथै तत् सम्बन्धमा मन्त्रालयले जारी गरेको मापदण्ड र नेपाल राष्ट्र बैंकको वित्तिय जानकारी एकाइबाट जारी भएका निर्देशिकाहरुको पालना गर्नुपर्नेछ ।

१००. **नियम बनाउने अधिकार** : यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि कार्यपालिकाले आश्वयक नियम बनाउन सक्नेछ ।

१०१. **मापदण्ड निर्देशिका वा कार्यबिधि बनाई लागू गर्न सक्ने** : यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमको अधिनमा रहि संस्थाको दर्ता सञ्चालन, निरीक्षण तथा अनुगमन लगायतका काम कारवाहिलाई ब्यवस्थित र प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गर्न कार्यपालिकाले आवश्यकता अनुसार मापदण्ड निर्देशिका वा कार्यविधि बनाई लागू गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको मापदण्ड बनाउदा आवश्यकता अनुसार रजिष्ट्रार नेपाल राष्ट्र बैंक मन्त्रालय र सम्बन्धित अन्य निकायको परामर्श लिन सकिनेछ ।

१०२. **संघको सदस्यता** : (१) विषयगत संघहरुमा सो संघको कार्यक्षेत्रभित्रका सम्बन्धित विषयगत संस्थाहरुले संघको विनियममा भएको व्यवस्था अनुरुप सदस्यता प्राप्त गर्न सक्नेछन् ।

(२)नगरपालिका सहकारी संघमा सो संघको विनियममा भएको व्यवस्था अनुरुप नगरपालिका भित्रका सवै संस्थाहरु तथा विषयगत संघहरु सदस्य हुन सक्नेछन् ।

(३) नगरपालिका क्षेत्रभित्र एउटाभन्दा बढी विषयगत संघ तथा एकभन्दा बढी नगरपालिका सहकारी संघ गठन गर्न स्वीकृत दिनेछैन ।

१०३. **खारेजी तथा प्रारम्भ** : (१) यो ऐन नगरसभाले स्वीकृत गरि महालक्ष्मी नगरपालिका राजपत्रमा प्रकाशित भएपछि प्रारम्भ हुनेछ ।

(२)यो ऐन प्रारम्भ भएपछि महालक्ष्मी नगरपालिका सहकारी व्यवस्थापन तथा सञ्चालन ऐन २०७४ खारेज हुनेछ ।
(३) यो ऐन प्रारम्भ भएपछि यो ऐन स्वीकृत हुनुभन्दा पहिले भए गरेका सवै कार्यहरु यसै ऐन बमोजिम भए गरेको मानिनेछ ।

अनुसूची-१

दर्ता दरखास्तको नमुना

मिति :..............................

श्री प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत ज्यू ,
महालक्ष्मी नगरपालिका नगर कार्यपालिका, धनकुटा ।

विषय : सहकारी संस्थाको दर्ता ।

महोदय,

हामी देहायका व्यक्तिहरु देहायका कुरा खोली देहायको संस्था दर्ता गरी पाउन निवेदन गर्दछौ । उद्देश्य अनुरुप संस्थाले तत्काल गर्ने कार्यहरुको योजना र प्रस्तावित संस्थाको विनियम दुई प्रति यसै साथ संलग्न राखी पेश गरेकाछौ ।

संस्था सम्बन्धी विवरण

(क) प्रस्तावित संस्थाको नाम :-
(ख) ठेगाना :-
(ग) उद्देश्य :-
(घ) मुख्य काम :-
(ङ) कार्यक्षेत्र :-
(च) दायित्व :-
(छ) सदस्य संख्या :-
(१) महिला ....जना
(२) पुरुष ....जाना
(ज) प्राप्त शेयर पूँजीको रकम :- रु....
(झ)प्राप्त प्रवेश शुल्कको रकम :- रु.........।

अनुसूची -२

<u>संस्था दर्ता प्रमाण-पत्रको नमुना</u>

महालक्ष्मी नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

सहकारी दर्ता प्रमाण-पत्र

दर्ता नं. :

महालक्ष्मी नगरपालिका सहकारी ऐन ,२०७५ को दफा .....बमोजिम श्री.............................लाई सीमित दायित्व भएको संस्थामा दर्ता गरी स्वीकृत विनियम सहित यो प्रमाण-पत्र प्रदान गरिएको छ ।

वर्गीकरण :..........................

दर्ता गरेको मिति :

दस्तखत :

दर्ता गर्ने अधिकारीको नाम :

कार्यालयको छाप :